

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
UYGULAMALI PSİKOLOJİ PROGRAMI

**ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI, PSİKOLOJİK
BELİRTİLERİ VE ZORBALIKLA BAŞ ETME
TUTUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Zeynep ÇAĞIRGAN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR**

İstanbul - 2014

Görölmö stör.

Yrd. Doç. Dr. Seda Bayraktar

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....Psikoloji.....Anabilim/Anasanat Dalı ..Uygulamalı Psikoloji Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi Zeynep ÇAGIRGAN..... tarafından hazırlanan
“..... Ergenlerde Akran Zararlığı, Psikolojik Belirtileri ve Zararlıkla
Bağ Etme Tutumlarının İncelenmesi.....”
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 23.06/2014

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR
Danışman: Akdeniz Ünv. Uygulamalı ASD/ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. P. Sevdâ BIKMAZ
..... Halic..... Üniv. Psikoloji ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Banu SAYINER
..... Halic..... Üniv. Psikoloji ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi:
..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:
..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

.....
.....
.....

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Programında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde yanımda olan ve kendisinden çok şey öğrendiğim tez danışmanım Akdeniz Üniversitesi Uygulamalı Psikoloji Anabilimdalı Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR'a,

Tezin hazırlanma sürecinde fikir ve düşüncelerini paylaşıp, değerli zamanlarını ayıran ve yönlendirmeleriyle desteklerini esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. P. Sevda BIKMAZ'a, Yrd. Doç. Dr. Banu SAYINER'e,

Nitel ve nicel verilerin çözümlenmesinde yardımlarını esirgemeyen, Sayın Psk. Deniz KARASAPAN'a,

Tezin yazım ve düzenlenme aşamasında çok önemli katkılar sunan Sayın Uzm. Müzik Öğretmeni Mustafa ÇORAK'a,

İngilizce kaynakların Türkçe'ye çevrilme sürecindeki katkılarından dolayı İngilizce Öğretmeni Zümrüt ÖZMEN'e,

Ölçeklerin uygulanması için gerekli idari izinleri veren Halil Akkanat Çok Programlı Lisesi Müdürü Sayın Mustafa MADEN'e, ölçeklerin çoğaltılmasında ve düzenlenmesinde emeği geçen Halil Akkanat Çok Programlı Lisesi Memuru Sayın Şaziye SALTUKLU'a,

Hayatımdaki en büyük destekçim ve en büyük şansım olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2014

Zeynep ÇAĞIRGAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TABLolar LİSTESİ.....	IV
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
1. GİRİŞ..	1
2. GENEL BİLGİLER.....	3
2.1.Akran Zorbalığı	3
2.2.Akran Zorbalığı Türleri	5
2.3.Akran Zorbalığı Rollerini	7
2.3.1.Zorba	8
2.3.2.Kurban	9
2.3.3.Zorba/Kurban	12
2.3.3.Zorbalığa Katılmayanlar/Seyirciler	13
2.4.Psikolojik Belirtiler	14
2.4.1.Anksiyete (Kaygı)	14
2.4.2.Depresyon	14
2.4.3.Olumsuz Benlik.....	15
2.4.4.Somatizasyon (Bedenselleştirme)	17
2.4.5.Hostilite (Düşmanlık).....	17
2.5.Akran Zorbalığı ile Baş Etme Stratejileri	18
3. YÖNTEM.....	21
3.1.Araştırmanın Modeli	21
3.2.Evren ve Örneklem	21
3.3.Verilerin Toplama Araçları	22
3.4.Verilerin Toplanması	26
3.5.Verilerin Çözümü	26
4. BULGULAR.....	28
4.1.Örneklemin Bağımsız Değişkenlerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımları	28
4.2.Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Bulguları.....	32
4.3.Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Kısa Semptom Envanteri Alt Puanlarına Göre Bulguları	37
4.4.Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Zorbalıkla Baş Etme Tutumları Ölçeği Alt Puanlarına Göre Bulguları.....	43
5. SONUÇLAR	51
6. TARTIŞMA	54
7. KAYNAKLAR.....	60
8. EKLER	68

EK 1: İZİN ONAYI.....	69
EK 2: AKRAN ZORBALARINI/KURBANLARINI BELİRLEME ÖLÇEĞİ ...	70
EK 3: KISA SEMPTOM ENVANTERİ	71
EK 4: ZORBALIKLA BAŞ ETME ÖLÇEĞİ	72
EK 5: KİŞİSEL BİLGİ FORMU	73
8. ÖZGEÇMİŞ	74

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo.4.1: Akran Zorbalığında Rollerin Dağılımı.....	28
Tablo.4.2: Ergenlerin Sınıf Düzeyi Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	29
Tablo.4.3: Ergenlerin Cinsiyet Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	29
Tablo.4.4: Ergenlerin Kardeş Sayısı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	29
Tablo.4.5: Ergenlerin Anne Eğitim Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	30
Tablo.4.6: Ergenlerin Baba Eğitim Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	30
Tablo.4.7: Ergenlerin Okul Başarı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	30
Tablo.4.8: Ergenlerin Algılanan Okul Güvenliği Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	31
Tablo.4.9: Ergenlerin Daha Önce Psikiyatrik Destek Alma Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	31
Tablo.4.10: Ergenlerin Aileden Destek Alındı mı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	31
Tablo.4.11: Ergenlerin Arkadaşlardan Destek Alındı mı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri.....	32
Tablo.4.12: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	32
Tablo.4.13: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	33
Tablo.4.14: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	33
Tablo.4.15: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	33
Tablo.4.16: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	34
Tablo.4.17: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri baba değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	34
Tablo.4.18: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri okul başarı durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	35
Tablo.4.19: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri okul güvenlik değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	35
Tablo.4.20: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri daha önce psikiyatrik destek alma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	36

Tablo.4.21: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	36
Tablo.4.22: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	36
Tablo.4.23: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri arkadaşlardan destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	37
Tablo.4.24: Ergenlerde akran zorbalık rolleri hostalite puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	38
Tablo.4.25: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri hostalite puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	38
Tablo.4.26: Ergenlerde akran zorbalık rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	39
Tablo.4.27: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	39
Tablo.4.28: Ergenlerde akran zorbalık rolleri depresyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	40
Tablo.4.29: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri depresyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	40
Tablo.4.30: Ergenlerde akran zorbalık rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	41
Tablo.4.31: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	41
Tablo.4.32: Ergenlerde akran zorbalık rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	42
Tablo.4.33: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	42
Tablo.4.34: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	43
Tablo.4.35: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	43
Tablo.4.36: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	44

Tablo.4.37: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	45
Tablo.4.38: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	46
Tablo.4.39: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	46
Tablo.4.40: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri yardım isteme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	47
Tablo.4.41: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri yardım isteme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	47
Tablo.4.42: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri savunma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	48
Tablo.4.43: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri savunma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	48
Tablo.4.44: Ergenlerde akran zorbalığı rolleri tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	49
Tablo.4.45: Ergenlerde farklı zorbalık rolleri tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları.....	49

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Zeynep ÇAĞIRGAN

Anabilim Dalı: Psikoloji

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans- Haziran 2014

ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI, PSİKOLOJİK BELİRTİLERİ VE ZORBALIKLA BAŞ ETME TUTUMLARININ İNCELENMESİ

ÖZET

Bu çalışma, 9. ve 10. Sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı rollerinin genel dağılımı, yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, okul başarısı, okul güvenliği, psikiyatrik destek alıp almama durumu, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aileden destek alıp almama durumu, arkadaşlardan destek alıp almama durumu değişkenlerine göre dağılımını, psikolojik belirtilerini ve zorbalıkla baş etme yöntemlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evreni İstanbul ili Esenyurt, Başakşehir, Beylikdüzü ve Avcılar ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerin 9. ve 10. Sınıf öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini, bir çok programlı lise, dört anadolu lisesi, üç teknik ve endüstri meslek lisesi, bir kız meslek lisesi ve bir sağlık meslek lisesinde öğrenim gören, toplam 555 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin cevap formları incelendiğinde, maddelerin çoğunun boş bırakıldığı cevap formları çalışmadan çıkarılmış ve değerlendirmeler 536 öğrenci üzerinden yapılmıştır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel bilgi formu, Akran Zorbaları Kurbanları Belirleme Ölçeği(Gültekin ve Sayıl 2005), Akran Zorbaları Belirleme Ölçeği (Pekel, 2004), Kısa Semptom Envanteri (Şahin ve Durak, 1994), Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği (Dölek, 2002) kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmelerinde, SPSS (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı) 21 paket programı kullanılmıştır.

Verilerin analizinde frekans hesaplama, Ki-Kare Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda F değerinin anlamlı çıkması durumunda farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe Testi kullanılmıştır. Bulgular tablollaştırılarak yorumlanmıştır.

Tezin son kısmında ise araştırmadan elde edilen bulgular literatürde bulunan diğer araştırma bulguları ile karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, Ergenler, Akran Zorbaları Roller, Psikolojik Belirti, Zorbalıkla Baş Etme.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Zeynep ÇAĞIRGAN

Field : Psychology

Supervisor : Asst. Prof. Seda BAYRAKTAR

Degree Awarded and Date: Master-June

ADOLESCENT BULLYING, THE PSYCHOLOGICAL SYMPTOMS AND COPING STRATEGIES INVESTIGATION OF BULLYING

ABSTRACT

This study has been carried out in order to analyze 9th and 10th grade students in the bullying roles general distribution, age, gender, grade level, school performance, school safety, psychiatric support, number of siblings, maternal education, parental education status, family support of receiving a status, receives support from friends is the state variable according to the distribution of psychological symptoms and coping with bullying .The population of this study is the 9th and 10th grades of public school students that are in Başakşehir, Esenyurt, Beylikdüzü and Avcılar, in İstanbul.

555 students from a lot of multi-programmed high schools, 3 technical and industrial vocational high schools, 3 anatolian high schools ,a vocational school for girls, a health vocational school have contributed to this study. When analyzing their answer forms,it has seen that many of the items left blank and they have been excluded from the study and evaluation of the answer jerseys are made out of 536 students. In the study, as data collection tool, the researcher’s personal information form, Bullying Victims Scale (Gultekin and Sayıl, 2005), Peer Bullying Identification Scale (Pekel, 2004), the Brief Symptom Inventory (şahin and Durak, 1994), bullying Coping Scale (Dölek, 2002) have been used. In the statistical analysis of the data obtained in this study, SPSS (Statistical Program for Social Sciences) software package was used 21.

Frequency calculations Ki-Square test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) have been used while analyzing the data. As a result of analysis of variance is significant, the F values in order to determine which group differences caused by, post-hoc Scheffe Test of complementary accounts have been used. Findings have been interpreted in tables.

In the last part of the thesis research findings in the literature, have been discussed in comparison with other research findings.

Key Words: Peer Bullying, Adolescents, Peer Bullying Roles, Psychological Symptoms, Coping with bullying.

1. GİRİŞ

Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçişte fiziksel, sosyal ve duygusal olarak önemli gelişimsel değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Yavuzer (2006:111), “11-20 yaşları arası ergenlik çağı, kişiliğin toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemi” olduğunu ifade etmektedir.

Ergenlik, insan gelişiminin en önemli dönemlerinden birisidir. “Ergenlik döneminde ergenin arkadaşlarıyla geçirdiği zaman artmakta ve arkadaşlarının etkisinde, çocukluk döneminde olduğundan daha çok kalmaktadır” (Kulaksızoğlu, 2005:86). Akranlarından aldığı geri bildirimler ergenin, diğer kişilerle olan ilişkilerinin de nasıl olacağını belirler. Ergenlik döneminde, kişiler arası ilişkiler hem yapıcı hem de yıkıcı olabilir. Ergen için bu dönemdeki yıkıcı ilişkilerden biride akran zorbalığıdır.

Ergenlerin, akranlarıyla en çok etkileşim içinde oldukları yerlerden birisi de okuldur. “Çocukların günlük yaşamının yaklaşık üçte biri okulda geçer” (Yavuzer, 2005: 80). Günlük yaşamlarının büyük bir kısmını okulda geçiren ergenler için okul eğitim ve öğretim gördükleri bir yer olduğu kadar akranlarıyla da zaman geçirdikleri bir yer haline gelir. “Okul sosyalleşme için adeta bir deney yeridir” (Stanton, aktaran Kulaksızoğlu, 2005: 96)

Işık’a (2009: 28) göre, “Akran zorbalığı, okulların daha güvenli birer kurum olmalarının ve öğrencilerin toplumsal güvenliklerinin önünde oldukça önemli bir sorundur”.

“Okullarda yaşanan zorbalık ve şiddet olayları, çocukların psiko-sosyal gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir” (Elmacı,2009). “Zorbalık, okul ortamında sık görülen ve önlem alınmazsa ciddi fiziksel ve ruhsal travmalara neden olabilen bir şiddet sorunudur” (Özcebe ve diğ. 2008).

“Akran zorbalığı, dünyada çoğu toplumda görülen yaygın bir problemdir” (Furniss, 2000: 9). Zorba davranışların, ülkemizdeki okullarda da büyük ve yaygın bir problem olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Son yıllarda dünya genelinde ve Türkiye’ de de zorbalık araştırmalarında bir artış olduğu görülmektedir. 1975- 2010 yılları arasında dünya genelinde zorbalık konusunda yayınlanan PsycINFO veri tabanında yer alan 1703 makale bulunduğu ve bu makalelerin yaklaşık %85’nin son on yılda gerçekleştiği saptanmıştır.¹

Bu çalışmada da ergenlerde akran zorbalığı ve bu olgu üstünde etkisi olduğu düşünülen değişkenlerden sosyo-demografik değişkenler, akran zorbalığının psikolojik etkileri, akran zorbalığı ile baş etme tutumlarını incelemek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle akran zorbalığı sıklığı ve akran zorbalığındaki roller saptanıp daha sonra adı geçen değişkenlerin bu olgu üstündeki etkisi ele alınmaktadır.

Çalışmanın amaçları maddeler halinde aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

1. Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin görülme sıklığı nedir?
2. Ergenlerde akran zorbalığı rolleri sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Ergenlerde akran zorbalığı rolleri Kısa Semptom Envanteri alt ölçek puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Ergenlerde akran zorbalığı rolleri Zorbalıkla Baş Etme Tutumları alt ölçek puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

¹ Atik, G. (2011). Assessment of school bullying in Turkey: A critical review of self-report instruments. *Procedia Social and Behavioral sciences*. 15. 3232-3238.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Akran Zorbalığı

Zorbalıkla ilgili ilk araştırmalar, 1970’li yılların sonlarında özellikle Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi İskandinav okullarında başlamıştır(Olweus, 1999). Alanyazın incelendiğinde yıllardır yapılan çalışmalara rağmen zorbalığın tanımı konusunda araştırmacılar arasında bir fikir birliğinin ve ortak tanımın olmadığı görülmektedir. Griffin ve Gross (2004), “ortak tanıma ilişkin fikir birliği sağlanamamasının zorba ve kurban öğrencilerin anlaşılmasını zorlaştırdığı ve bu durumun araştırma bulgularının farklı farklı yorumlanmasına neden olduğunu” belirtmektedirler.

Zorbalık, Olweus (1978) tarafından “bir veya birkaç erkek çocuğun, diğer bir erkek çocuğa karşı fiziksel ve zihinsel saldırganlığı sistematik olarak kullanması” tanımlanmaktaydı fakat yaptığı çalışmalar sonucunda bu tanımı yetersiz bularak “bir veya birden fazla çocuğun tekrarlı ve sürekli olarak bir veya bir grup öğrenci tarafından olumsuz davranışlara maruz kalması” olarak değiştirmiştir (Akt.Olweus, 1993:9).

Sharp ve Smith’ e (1994:2) göre zorbalık, “bir öğrencinin başka bir öğrenci tarafından mağdur seçilip ona rahatsızlık verebilecek hoşuna gitmeyeceği şeyler söylenmesi, tekmelemesi, itmesi, tehditlerde bulunma, onunla konuşmayı kesmesi, kötü içerikli yazılar göndermesi” olarak tanımlamaktadırlar. Meller (1997) de zorbalığın “kendini savunamayacak durumdaki bir bireye karşı” olduğunu vurgulamaktadır.

Besag (1995:4) zorbalığı, “güçlü durumdaki bir kişi ya da kişilerin kendi kazançları ya da keyifleri için karşı koyma gücü olmayanlara sıkıntı vermek niyetiyle fiziksel ya da psikolojik, sosyal ya da sözel olarak tekrarlanan saldırısı” olarak tanımlar.

Sharp ve Smith e (1994:2) göre zorbalık, “kasıtlı, bilinçli ve maksatlı olarak yapılan bir aktivitedir”.

MEB Şiddet İçermeyen Eğitim Araştırma Raporunda “zorbalık genel kullanımında, fiziksel veya sosyal olarak güçlü olanın güçsüz olana yaptığı taciz şeklidir; sözlü tacizle kasıtlı eziyet etmeyi, fiziki tacizi veya manipülasyon gibi tehdit metotlarını içerebilir” şeklinde yer almaktadır ve genel olarak aşağıdaki dört elemanı içermesi gerektiği belirtilmektedir (Utkulu, Tanırkulu, Demirel ve Kuzucu, 2007).

- 1-Eylem saldırgan ve negatiftir.
- 2-Eylem tekrar eden şekilde uygulanmaktadır.
- 3-Eylem ilgili iki grup arasında güç dengesizliği olan ilişkilerde gerçekleşmektedir.
- 4-Eylem belirli bir amaca yöneliktir.

Alanyazında zorbalıkla ilgili benzer tanımlara bakıldığında, “zorbalık aralarında güç dengesizliği olan”, “bir ya da birden fazla kişinin bir kişiye yönelik”, “kasıtlı, tekrarlayıcı olumsuz hareketleri” olarak tanımlandığı ve “saldırganlığın bir çeşidi” olarak nitelendirildiği görülmektedir (Roland ve Idsoe, 2001; Furlong ve diğerleri, 2004; Olweus, 2005). Bu tanıma ek olarak Sullivan (2000) zorbalığın saldırgan bir davranış olmasının yanı sıra “manipülatif” özelliğinin de olduğunu; Colorosso (2003), zorbalığın “tehdit ederek korku yaratmak ve mağduru kontrol altına alma amacıyla” yapıldığını belirtmektedir. Olweus (1995: 9), 1990’lı yıllarda genel bir yaklaşımla okul zorbalığını; “bir kişinin başka bir kişi ya da grup tarafından sürekli ve uzun süreli olarak olumsuz hareketlere maruz kalması” şeklinde tanımlamıştır. Tanımda geçen olumsuz eylemler; “sözle tehdit etme, aşağılama, isim takma, dalga geçme, kişiyi gruptan dışlama gibi eylemler olabileceği gibi vurma, tekmeleme, çimdikleme gibi fiziksel temas gerektiren eylemler” olabilmektedir (Olweus, 1995:9).

Bir davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için farklı araştırmacıların davranışın içeriğine ilişkin farklı boyutları kriter olarak aldığı görülmektedir.

Olweus’ a (1999) göre davranışı zorbalık olarak tanımlarken üç temel özelliğe bakılmalıdır. Bu özellikleri:

1. Bilinçli olarak zarar verme amacı taşıyan saldırgan davranışlar olması,
2. Tekrarlayıcılık özelliğinin olması,

3. Zorba ve mağdur arasında fiziksel ya da psikolojik güç dengesizliğinin olması, şeklinde sıralamaktadır.

Besag' a (1995:4) göre zorbalığın dört boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar;

1. Zorbalık, sözel, fiziksel ya da psikolojik olabilir.
2. Sosyal olarak kabul edilebilir biçimde olabilir.
3. Tekrarlanır ve gelecekte de tekrarlanma olasılığını içerir.
4. Güçlünün güçsüzü ezmesi, olarak belirtilmektedir.

Sullivan ve diğerleri (2004) "yaşanan saldırgan eylemlerin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için altı temel şart" olduğunu belirtmektedirler. Bu şartlar aşağıda belirtilmektedir.

1. Zorba, kurbandan daha güçlüdür.
2. Zorbalık, planlı sistematik ve gizlidir.
3. Zorbalık fırsatçılık için yapılır. Bir kez yapıldığında devamı gelir.
4. Zorbalık belirli zaman dilimi içinde gerçekleşir.
5. Zorbalık mağduru fiziksel, duygusal ve ruhsal olarak zarar görür.
6. Tüm zorbalık eylemlerinde duygusal ya da ruhsal boyutu bulunmaktadır.

Akran zorbalığını diğer saldırganlık davranışlarından ayırt etmek için uzmanların tanımlarındaki davranış özelliklerine bakıldığında taraflar arası güç dengesizliğinin olduğu, davranışın tekrar etmesi ve zarar verme niyetinin oluşu ortak noktaları olduğu görülür.

2.2. Akran Zorbalığı Türleri

Akran zorbalığının tanımının yapılmasının yanı sıra türlerinin de davranışın ortaya çıkış şekli ve sürecine bağlı olarak ayırt edilmesi de önemlidir. Fakat tanımlama sürecinde farklılıklar olduğu gibi türlerinin belirlenmesi hususunda da fikir birliğinden bahsetmek güçtür.

Berger (2007), zorbalık genel bir sınıflama ile “doğrudan” ve “dolaylı” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. “Doğrudan zorbalık, kurbandan açık saldırı; dolaylı zorbalık, ilişkisel, ilişkileri ya da arkadaşlıkları kullanarak bir kişiye acı verme(dedikodu çıkarma, dışlama, oyuna almama gibi) eylemleri” kapsamaktadır (Olweus, 1995:10).

“Doğrudan zorbalıkta, kurban tarafından zorbanın kim olduğu bilinirken, dolaylı zorbalıkta genellikle zorba bilinmemektedir”(Berger, 2007).

Rigby (1997) ise zorbalığı, “kötü zorbalık” ve “kötü niyetli olmayan zorbalık” olarak ikiye ayırırken, davranışın niyetini göz önüne alır ve her zaman zorbalığın kötü niyetle başlamadığını belirtir. Bazen kişi karşısındakine iyilik yapmak için ya da yaptığı davranışın olumsuz etkilerini fark etmeden zorbalıkta bulunur. Kötü zorbalıkta, zorba mağdura bilinçli olarak zarar verir. Zorba yaptığı davranışın mağdur üzerindeki olumsuz etkilerinin bilincindedir.²

Austin ve Joseph (1996) ise akran zorbalığını, “fiziksel saldırganlık boyutu zorbanın mağdura vurma, tekmeleme, saçını çekme gibi fiziksel temas içeren; sözel saldırganlık boyutunu ise, zorbanın mağdura sözlü olarak saldırıda bulunduğu, dalga geçtiği, hakaret ettiği davranışlar” şeklinde ikiye ayırmaktadır.

Bu genel sınıflamaların olduğu gibi daha detaylı sınıflamalarda mevcuttur. Sharp ve Smith (1994), zorbalığı, “fiziksel”(vurma, tekmeleme ya da eşyalara zarar verme), “sözel”(isim takma, aşağılama, dalga geçme), “dolaylı” (söylenti çıkarma, çıkarma) olarak üçe ayırmaktadırlar. Smith ve Ananiadio (2003), bu sınıflandırmaya “sosyal dışlama”(bireyin grup içerisine katılımını sistemli olarak engelleme) boyutunu da eklemiştir.

Mynard ve Joseph(2000) ise, akran zorbalığını dört boyutta tanımlamışlardır. Bu boyutlardan üçü daha önce sözü edilen fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırganlık, dördüncüsü ise “kişisel eşyalara saldırı” olarak belirlenmiştir. Kişisel eşyalara saldırı, “saldırganın hedef aldığı kişinin eşyalarına zarar vermesi, izinsiz olarak alması, çalması gibi davranışları” kapsamaktadır.

Ülkemizde zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde Pişkin (2002)’ e göre, zorbalık, “fiziksel”, “sözel”, “dolaylı” ve “davranışsal” olmak üzere dörde ayırmaktadır. Ayas ve Pişkin (2007) tarafından yapılan araştırmada ise, “fiziksel, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık” türleri bulunmaktadır.

Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından yapılan bir araştırmada ise akran zorbalığı, “korkutma/sindirme (şiddetin doğrudan, açık açık ve fiziksel yoldan istençli olarak ve genellikle grup halinde korkutma/sindirme amacıyla uygulandığı

² Rigby, K. (1997). Bullying In Schools. What to do about it? s. 15-17-19. Melbourne: Acer.

durumlar), alay (çocuğun fiziksel, kültürel ve psikolojik özelliklerinin küçümsenmesi ve aşağılanmasına ilişkin davranışlar), açık saldırı (korkutma/sindirme faktöründe yer alan davranışlardaki fiziksel şiddetin açık saldırıda daha hafifletilmiş haliyle bulunmaktadır), ilişkisel saldırı (çocuğun sosyal ilişkilerinin saldırgan tarafından kasıtlı olarak bozularak zor durumda bırakılması) ve kişisel eşyalara saldırı (çocuğa ait eşyalara bilerek ve isteyerek zarar verildiği, bu eşyaların çalındığı, el konularak sahiplenildiği durumlar)” olmak üzere beş türe ayrılmaktadır.³

Bahsedilen zorbalık türleri dışında son yıllar da iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak “sanal zorbalık” diye adlandırılan yeni bir tür ortaya çıkmıştır. Bu yeni kavram “elektronik iletişim araçlarıyla yapılan zorbalık türü” olarak ifade edilmektedir (Li, 2006). İletişim teknolojisinin kişi ya da kişilerce başkalarına zarar verme amacıyla kullanıldığı bir zorbalık türüdür. “Kişi ya da kişilere ait mesajların ya da resimlerin anlık mesajlaşma, telefon, sohbet odaları, e-posta, sosyal ağ siteleri, web günlüğü, forumlar ve web siteleri gibi iletişim araçları kullanılarak” yapılmaktadır (Campbell, 2005). Bu tür zorbalıkta, “zorbanın kim olduğunun açıkça bilinmemesi” (Ybara ve Mitchell, 2004) durumu dikkate alındığında, “sanal zorbalıkta dolaylı zorbalık sınıflandırılmasına dahil olabilir” (Berger, 2007).

2.3. Akran Zorbalığında Roller

Zorbalık davranışlarında yer alanların farklı roller üstlendiği görülmektedir. Solberg ve Olweus (2003), zorbalık davranışlarını, “bir öğrencinin bir veya birden çok öğrencinin olumsuz eylemlerine maruz kalıyor olması durumunda kurban, eylemi yapan öğrenci olması durumunda zorba, hem zorbaca davranışlar yapan hem de zorbaca davranışlara maruz kalan olması durumunda zorba/kurban, zorbalığa hiç katılmaması durumunda zorbalığa katılmayan” şeklinde dört kategoriye ayırmaktadır.

Bu bölümde akran zorbalığıyla ilişkili roller tanımları ve kişilik özellikleri ile incelenmeye çalışılacaktır.

³ Gültekin, Z. ve Sayıl, M. (2005). Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*. 8 (15). 47-61.

2.3.1. Zorba

Olweus (2005:9) zorbayı “Söz veya davranışlarıyla devamlı olarak ve kasten başkalarına karşı (fiziksel saldırı, hakkında dedikodu çıkarma veya gruptan dışlama gibi) zarar verici davranışlarda bulunan kişi ya da grup” olarak tanımlamaktadır.

“Kendisine karşılık veremeyecek olan birine tekrarlı olarak saldırıda bulunan kişi zorba” olarak tanımlanır (Berger, 2007). Griffin ve Gross’a (2004) göre “istediğini elde etmek için zorbalığı bir araç olarak kullanan kişi” zorbadır.

Colorosso (2003) zorbaları yedi alt türde sınıflandırmıştır;

1. Kendinden emin zorba. Davranışlarının mağdurda yol açacağı olumsuz sonuçları anlamalarını sağlayacak empati kurma yeteneğinden yoksundurlar.

2. Sosyal zorba. Dedikodu yapma ve sözlü sataşma yoluyla kurbanın yalnız kalmasını ve akran grubundan dışlanmasını amaçlar.

3. Tedbirli zorba. Kendilerini durdurabilecek kimsenin bulunmadığı ortamlarda zorbalık yapmakta ve yetişkinlerin bulunduğu ortamlarda gerçek niyetlerini gizlemektedirler.

4. Hiperaktif zorba. Akademik başarılarının düşük ve sosyal becerilerinin yetersiz olduğu bu grup zorbalar, sosyal ipuçlarını okumadaki yetersizlikleri sebebiyle en küçük kışkırtmalarda bile zorbalık yapabilmektedirler.

5. Zorbalığa maruz kalan zorba. Zorbalığa maruz kalmaları sonucu yaşadıkları çaresizlik ve güçsüzlük duygularını telafi edebilmek amacıyla zorbalık yaparlar.

6. Grup zorbalığı. Ortaklaşa hareket eden bir grup öğrencinin belli bir kurbanı hedef alması olarak tanımlanmaktadır.

7. Pasif zorba. Zorbalık yapsalar bile zorbalığı başlatan kişiler olmadıkları ve genellikle kaygılı, güvensiz kişiler oldukları şeklinde tanımlanmaktadır.⁴

"Pasif zorbalar olarak adlandırılan diğer bir grup çocuk, görünüşte zorbalık eylemine katılırlar, ancak kendileri mağdurlara fiziksel bir zarar vermezler. Onlar daha çok gruptaki diğer çocukların mağdura zarar vermesini izlerler" (Olweus, 1995:35).

⁴ Colorosso, B. (2003). *The Bully, The Bullied and the by stonder. Harper Resource. Newyork.* [Akt. Yaman, E., Eroğlu, Y., Peker, A. (2011:65-68). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. 1. Baskı. İstanbul: Kaknüs Yayınları].

"Zorba çocuklar, çevrelerinde popülerdirler. Etrafları her zaman kendilerini destekleyen en az iki ya da üç kişiden oluşan bir grup ile kuşatılmıştır" (Olweus, 1995: 22).

Dake, Price ve Telljohann (2003) alanyazında zorbalıkla ilişkili belirledikleri özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Depresyon yaşarlar.
2. İntihar düşünceleri vardır.
3. Psikiyatrik problem yaşarlar.
4. Yeme bozuklukları yaşarlar.
5. Madde kullanımı görülür.
6. Kavgacı davranışları vardır.
7. Suça karışır(hırsızlık, silah taşıma, vandalizm).
8. Akademik olarak olumsuz davranışlar(kopya çekme, okuldan kaçma) sergilerler.
9. Düşük akademik başarıları vardır.
10. Zorba arkadaşları vardır.
11. Arkadaşlık kurmayı "kolay" olarak algırlar.
12. Partnerlerine karşı fiziksel ve sosyal olarak saldırgan davranışları vardır.
13. Otoriter ebeveynlere sahiptirler.
14. Ebeveynlerinin cezalandırıcı disiplin yaklaşımlarını kullanırlar.
15. Daha az sorumluluk sahibi ve daha az destekleyici ebeveynlere sahiptirler.
16. İstismar sorunları yaşarlar.
17. Okula uyumları zayıftır (ev ödevi yapma, okul kurallarına uyma vb. konularda) (Aktaran Gökler, 2009: 521-522).

"Zorba çocukların ailelerine bakıldığında çocuğun ılımlı olmayan, şiddet ve tutarsız disiplin anlayışının olduğu görülmektedir" (Smith ve Ananiadou, 2003). Baldry ve Farrington da (1998) zorbalık yapmayla ailenin aşırı cezalandırıcı olması arasında olumlu bir ilişki tespit etmişlerdir. Sharp ve Smith (1994) "zorbaca davranışlara sahip çocukların ebeveynlerinin, kardeşlerinin de benzer zorbaca davranışlar gösterme eğiliminde olduklarını" ve Slee ve Rigby (1992) "şiddete karşı olumlu tutumlara sahip olduklarını" belirtmektedirler.

Çınkır ve Karaman-Kepenekçi (2003) eğitimcilerin verdikleri cevaplara göre, "okullarda zorbalığı en fazla erkekler (% 69.53), başarısız öğrenciler (% 64.84), yaşça büyükler (% 39.06) ve iri yarı öğrenciler (% 33.59) uygulamaktadır"

2.3.2. Kurban

Zorbalık davranışında, zorbalar kadar önemli diğer bir role sahip grupta kurbanlardır. "Zorbaca davranışlara maruz kalıp bu davranışlardan zarar gören ve zorbalığa karşı koyamayan kişilerdir" (Olweus, 2005, s.35).

“Kurbanlar, sosyal ve duygusal uyumları zayıf olduğu için, arkadaş edinmede daha büyük güçlükler yaşar” (Nansel ve ark., 2001) ve “genellikle okulda dışlanmışlardır ve yalnız gezerler” (Olweus, 1995:35).

“Kurbanlar pasif ve kışkırtıcı kurbanlar olmak üzere ikiye ayrılır”(Berger, 2007).

Olweus (1995:35) pasif kurban olarak adlandırılan grubun özellikleri;

1. Diğer öğrencilere göre daha güvensiz ve endişelidirler.
2. Daha tedbirli, duyarlı ve sessizdirler.
3. Birileri tarafından herhangi bir atakla karşılaştıklarında geri çekilirler ve ağlamaya başlarlar.
4. Benlik saygıları düşüktür, kendileri ve içinde buldukları durum hakkında olumsuz düşüncelere sahiptirler.
5. Kendilerini hiç bir şeyi başaramayan, aptal, utangaç ve etkileyici olmayan biri olarak tanımlarlar.
6. Arkadaşlarına karşı çekingendirler ve hiçbir şekilde şiddete başvurmazlar, bu yüzden diğer çocuklar tarafından niçin zorbalığa uğradıkları anlaşılmaz.

Kışkırtıcı kurbanlar ise “zorbaca davranışları kışkırtacak türde istenmeyen davranışlarda bulunurlar” (Sharp ve Smith, 1994).

Olweus (1995:37), kışkırtıcı kurbanların özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır;

1. Bu çocukların karakterleri hem endişeli hem de saldırgan özellikler gösterir.
2. Konsantrasyon problemleri yaşarlar ve genellikle etraflarında gerilime neden olurlar.
3. Bu çocukların bir kısmı hiperaktif özellikler gösterir.
4. Sınıf arkadaşları tarafından davranışları kışkırtıcı olarak algılanmasından dolayı kurban olarak seçilmelerine neden olur.

Olweus’a (1995: 35) göre “bir diğer grup ise gönüllü mağdurlardır ve bu çocuklar arkadaşlarınca kabul görmek ve sevilme için mağdur rolünü üstlenirler”.

Colorosso (2003), öğrencilerin kurban olma nedenlerini şu şekilde ifade etmektedir (Akt. Yaman, Eroğlu, Peker, 2011: 93);

- Okula yeni gelmek,
- Yaşça küçük olmak,
- Psikolojik olarak örseleyici durumlar yaşamış olmak,

- İnsan ilişkilerinde boyun eğici bir tutum izlemek,
- Kavga etmeye istekli olmamak,
- Utangaç, çekingen ve aşırı duyarlı olmak,
- Kurallara kolay uyum sağlayamamak,
- Şişman veya zayıf, kısa ya da uzun olmak,
- Gözlük takmak,
- Ergenlik sivilcelerinin çok olması veya çeşitli cilt hastalıklarına sahip olmak.

“Farklı saç, ten rengi ya da fiziksel engelinin olması kurban olma ihtimalini artıran özelliklerdendir” (Rigby, 2002).

Dake, Price ve Telljohann (2003) alanyazına ilişkin yaptıkları incelemeler sonucunda, kurbanlara ilişkin belirledikleri özellikler şöyle sıralanmaktadır:

1. Depresyon yaşarlar.
2. İntihar düşünceleri vardır.
3. Yalnızlık yaşarlar.
4. Özsaygıları düşüktür.
5. Kaygılıdırlar.
6. Psikiyatrik problemler yaşarlar.
7. Yeme bozuklukları yaşarlar.
8. Diğer çocuklardan daha az popülerdirler.
9. Zamanlarının çoğunu yalnız geçirirler.
10. Sosyal durumları kontrol etmek için az fırsat sunan ebeveynlere sahiptirler.
11. Daha az sorumluluk sahibi ve daha az destekleyici ebeveynlere sahiptirler.
12. Acımasız ve Kötü ev ortamlarından gelirler.
13. İstismar sorunları yaşarlar.
14. Fiziksel sağlık problemleri (uyku problemleri, altını ıslatma, baş ağrıları, mide ağrıları, yorgunluk gibi) yaşarlar.
15. Sosyal uyumları zayıftır (Ev ödevlerini yapma, kurallara uyma vb. konularda).
16. Okulla bağları zayıftır (Okulda iyi ve mutlu olma, okulu ciddiye alma gibi istekleri).
17. Okul devamsızlıkları fazladır (Akt. Gökler, 2009: 524-525).

Bu özelliklere ek olarak Sullivan ve diğ. (2004) yaptıkları bir çalışmada kurban çocukların, “zorbalık eylemlerinin oluşmasında kendilerini suçlu gördüklerini” bulmuşlardır.

“Kurban çocukların ailelerine bakıldığında aşırı koruma yönündeki tutumlarının, zorbalığa maruz kalmanın hem nedeni hem de sonucu olduğu görülmektedir” (Olweus, 1993).

“Bu durumda çocukların doğru problem çözme davranışlarını öğrenmesini engeller ve ilerde yeni kurbanlar ortaya çıkar” (Smokowski ve Kopasz, 2005).

Pişkin ve Ayaş (2005) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, “kurbanların, zorbalığa uğramaktan dolayı bazı günler okula gelmekten korktukları, zorbalar yüzünden okul sevgilerinin önemli oranda azaldığı ve okulda kendilerini güvende hissetmedikleri” belirtilmiştir.

2.3.3. Zorba/Kurbanlar

Zorbalığın diğer bir tarafı ise zorba/kurbanlardır. “Hem zorbalık davranışında bulunan hem de zorbalık davranışlarına maruz kalan kişilerdir” (Olweus, 2005: 35). “Kışkırtıcı ya da saldırgan kurbanlar olarak da adlandırılırlar” (Berger, 2007).

“Evde baskıcı bir disiplinle yetişen ve anne babaları tarafından dayak atılan çocukların bu grupta olma olasılıkları yüksektir” (Olweus, 1995: 36). Smith ve Brain (2000) bu grubun, “aile ortamında zorbalığa maruz kaldıklarını ve saldırgan kurban” olduklarını belirtmektedirler. “İçtepisel olarak bir saldırıya ya da bir saldırı olasılığına karşı tepkisel bir saldırganlık gösterirler” (Berger, 2007).

“Öğrenciler, zorba-kurbanların kavgaları genellikle kendilerinin başlattığını ve herkese sataştıklarını belirtmişlerdir. Zorba-kurbanlar kavga ettikleri halde bunu kabul etmez ve kendilerini savunduklarını iddia ederler” (Smokowski ve Kopasz, 2005). Mynard ve Joseph (1997) pek çok zorba-kurbanın "düşük özsaygıya, yüksek nevrotikliğe ve sorun çözme becerileri açısından ciddi yetersizliklere sahip" olduklarını belirtmiştir.

"Zorba/kurban çocukların aşırı kırgınlık ve duygusal stres göstermeleri zorbaları daha fazla tahrik ederek sürekli hedef olmalarına neden olur" (Yıldırım, 2001).

Schwartz'a (2000) göre bu grup, “davranım bozukluğu ve psikiyatriye en çok yönlendirilen gruptur, diğer gruplara göre daha yalnız ve arkadaşlık ilişkilerinde daha fazla sorun yaşamaktadırlar”. “Sigara içme, alkol kullanma, intihar eğilimi, kendisine zarar verme gibi eylemlere daha fazla yatkın oldukları görülür” (Stein ve diğ. 2007).

McNamara ve McNamara (Aktaran Smokowski ve Kopasz, 2005) “Öğretmenlerin çoğunun, zorba-kurbanlardan hoşlanmadıklarını ve bu çocukların sınıfta olumsuz bir durum başlattıkları zaman, kurban olmayı hak ettikleri yönünde mesajlar verdiklerini belirlemişlerdir”.

Pişkin ve Ayaş (2005), zorba/kurban öğrencilerin, ebeveynleriyle konuşmakta sıkıntı yaşadıkları ve annelerinin diğer grupta yer alan öğrencilerin annelerine göre daha az eğitime sahip olduklarını belirtmiştir.⁵

Kurban ve zorba-kurban çocukların, zorbalığa katılmayanlara göre daha fazla yalnız oldukları görülmüştür.⁶

2.3.4. Zorbalığa Katılmayanlar/Seyirciler

Zorbaca davranışa maruz kalmayan ve zorbaca davranış uygulamayan veya görmezden gelen bireyler literatürde “dışarıda kalan (outsiders)” olarak ifade edilmektedirler (Solberg ve Olweus, 2003).

Ural ve Özteke'nin (2007:16) de ifade ettiği gibi;

Zorbalığı gözlemleyen öğrenciler, zorbalığın okul tarafından kabul edilen bir davranış olduğunu, yetişkinlerin de zorbalığı durduramadığını ya da durdurmadığını düşünmelerine sebep olur. Bazen bir sonraki hedefin kendisi olmasından korkmaya başlar bazen de yakın arkadaşlarını korumak pahasına kendi güvenliklerini tehlikeye atarlar. Zorbalık olayı sırasında zorbanın davranışlarını izleyen seyirciler ve olay yerinde bulunurlar. Eğer seyirciler alkış gibi yollarla zorbayı desteklerse zorbalık davranışı herkes tarafından kabul görmüş olur. Fakat zorbalık olayı gerçekleşirken kurbanı savunmanın zorbalığın şiddetini azalttığı görülmüştür (Öztürk, 2001).

Elliot'a göre, zorbaca davranıştan seyirciler de olumsuz etkilenir. Kızgınlık, intikam ve çaresizlik duyguları yaşarlar. Geceleri kâbus görüp bir gün kendileri de kurban olmaktan, kendi başlarına da gelebileceğinden dolayı korkarlar. Pek çoğu olayları durduramadıkları için suçluluk hissederler; ancak diğer taraftan kurbanı nasıl yardım edeceklerini de bilemezler (Aktaran Dölek, 2001).

Pekel (2004) bir araştırmasında, “zorbalığa katılmayan öğrencilerin daha popüler ve ortalama sosyometrik statüde yer aldıkları, reddedilme ve yalnızlık düzeylerinin ise diğer zorbalık statülerine göre daha normal düzeyde olduğunu” tespit etmiştir.

⁵ Pişkin, M. ve Ayaş, T. (2005). Zorba ve Kurban Lise Öğrencilerinin Utangaçlık, İçedönüklük, Dışadönüklük ve Özsaygı Değişkenleri Bakımından İncelenmesi. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirisi*. 21-23.Eylül.2005. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.

⁶ Pekel-Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*.20(56).77-92.

2.4. Psikolojik Belirtiler

2.4.1. Anksiyete (Kaygı)

“Anksiyete kaynağı belirsiz olan bir çeşit korku halidir. Anksiyete durumunda gösterilen duygusal tepkinin şiddeti tehditle orantılı değildir ve tehdidin varlığından bağımsız olarak da devam edebilir” (Baltaş ve Baltaş, 1992:100).

“Anksiyetenin, psikolojik mekanizmaların kişinin aşırı derecede rahatsız edici suçluluk duyduğu, aşırı uyarılma yaşadığı, çatışma içinde olduğu ya da kendiliğe ilişkin bütünlük duygusunu bozabilecek durumlar karşısında yetersiz kalmasına da neden olabilir” (Dubosky,1990).

Anksiyetin fiziksel belirtileri, “kardiyovasküler, solunum sistemi, gastrointestinal sistem, genitoüriner sistem, cilt belirtileri nörolojik belirtiler ve diğer somatik belirtiler” olarak sıralanabilir (Sürmeli,1997:452).

“Anksiyete ve stres oluşturan durumların insanda yarattığı negatif durumlar üzüntü, negatif algılama ve gerginlik gibi hoş olmayan, duygusal ve gözlenebilir reaksiyonlardır.” (Özgüven, 1994).

2.4.2. Depresyon

“Depresyon, derin üzüntülü bir duygudurum içinde düşünce, konuşma ve hareketlerde yavaşlama ve durgunluk, değersizlik, küçüklük, güçsüzlük, isteksizlik, karamsarlık duygu ve düşünceleri ile fizyolojik işlevlerde yavaşlama gibi belirtileri içeren bir sendromdur” (Öztürk, 1994:224).

Depresyon belirtilerinden bazıları, Hisli (1988) tarafından, “uyku ve iştah bozuklukları, somatik belirtiler, karamsarlık, benliğe ilişkin olumsuz duygular, genel doyumsuzluk, sevgi ve ilgi kaybı ağlama nöbetleri, benlik saygısında azalma, olumsuz beklentiler, kendini eleştirme, kendini suçlama, karar vermede güçlükler, motivasyon kaybı, kaçma, çekilme ve intikam düşünceleri” olarak sıralanmaktadır.

Depresif Bozukluk ergenlerde oldukça sık görülen, belirgin sıkıntı ve işlev bozukluğuna yol açan, süregenleşmeye ve yinelemeye yatkın, intihar girişimi ve madde kullanımı gibi ciddi sonuçlar doğurabilen bir bozukluktur.⁷

ABD'de yapılan epidemiyolojik çalışmalarda depresyon sıklığı ergenlerde %4.7 olarak bildirilmiştir (Kashani ve diğ. 1987).

⁷ Kaufman, J., Yang, B., Douglas-Palumberi H, Grasso, D., Lipschits, D., Houshyar, S., Krystal, J., Gelernter, J. (2006). Brain-derived Neurotrophic Factor-5-HTTLPR Gene Interactions and Environmental Modifiers of Depression in Children. *Biol Psychiatry*, 59: 673-680

Çocuklukta olduğu gibi erken ergenlikte de depresyonun maskelenmiş belirtileri görülür. Bu dönemde ki belirtiler:

İç sıkıntısı ve huzursuzluk: olaylara karşı ilgisizlikle yoğun uğraşlar arasında gidip gelme, kendisine zevk vermeyen fakat uğraştıracak şeyleri umutsuzca aramaya koyulur.

1. Yorgunluk ve bedensel uğraşlar: kendini çok enerjik ve çok bitkin hissetmek arasında gidip gelen ergen, yeterli uykudan sonra da kendini yorgun hisseder.

2. Konsantrasyon güçlüğü: ergen ne kadar çaba gösterirse göstereceği bilgileri alamadığını ve zihninde tutamadığını söyler.

3. Eyleme vuruk davranışlar: kızgınlık, öfke nöbetleri, kaçmalar, değişikte türde baş gösteren isyankar, anti-sosyal ve olumsuz davranışları içerir.

4. İnsanlara sığınma veya onlardan kaçış: insanlara yaklaşma, yalnızlık ve izolasyon gibi duygulardan kurtulmak içindir.⁸

Ergenlik dönemi ilerledikçe depresyonun klinik belirtileri yetişkin depresyonuna benzemeye başlar. Bu dönemde sıkıntı, iştahsızlık, ilgi azlığı, ümitsizlik ve intihar düşünceleri, konsantrasyon ve enerji azlığı, baş ağrısı, hazımsızlık gibi bedensel yakınmalar gibi depresyonun tüm klasik belirtileri görülür.⁹

Akran zorbalığı ile depresyon arasındaki ilişkiye bakıldığında hem zorbarların hem de kurbanların depresyon belirtilerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Seals ve Young, 2003; Saluja ve diğ., 2004). Olweus (1993), 12-16 yaşları arasında zorbalığa maruz kalan erkek çocukların, genç yetişkinlik döneminde yüksek düzeyde depresyon yaşadıklarını belirtmektedir.

2.4.3. Olumsuz benlik

“Benlik, bir kimsenin çeşitli özelliklerinin kendisinde bulunuş derecesi hakkındaki değerlendirmelerinin tümü kısacası kişinin kendisini algılama biçimi” olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 1983:1).

⁸ Güney, M. (1998). Ergenlik Dönemi Depresyonları. *Psikiyatri Dünyası*. 2. 41-44.

⁹ Güney, M. (1998). Ergenlik Dönemi Depresyonları. *Psikiyatri Dünyası*. 2. 41-44.

“Benlik ya da öz kavramı, bireyin kendi kişiliğine ilişkin değerler ve kendi görüş tarzı olarak algılanabilir. Benlik; kişilik gelişimi sürecinde oluşan bir kişilik boyutu olarak ele alınmaktadır” (Baymur, 1984:268).

“Alanyazında benlik ile ilgili yayınlara bakıldığında ilk adı geçen araştırmacılardan birinin William James olduğu görülür” (Güngör, 1989).

James ‘ben’ ve ‘benim’ olarak adlandırılan iki benlik durumundan söz eder. Ve bu iki benlik arasında önemli bir fark olduğunu belirtir. ‘ben’ kavramı daha çok içsel duygulardan oluşan benliktir. ‘Benim’ durumu ise fiziksel özellikler, sosyal davranışlar, mizaç ve kendi özelliklerini bilmeyi içerir. Çoğu zaman nesnel benliktir. Nesnel benlik kişinin kendi özelliklerinin, ideallerinin ve fikirlerinin tamamı olan ‘benlik kavramı’ şeklinde adlandırılmaktadır (Uyanık Balat, 2003: 135).

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte son derece önemli olan dinamik ve yaşam boyu süren bir süreç içinde gelişir. Diğer insanlarla ya da kişinin kendi duyguları ve düşünceleriyle etkileşiminden iç diyalogundan ortaya çıkar. Disiplin ve sevgi aracılığıyla anne- babadan, uygun davranışı gösterme baskısıyla akranlardan, başarı ve başarısızlıkla okul yaşantılarından ve birçok başka olaydan etkilenir. Her şey yolunda giderse çeşitli parçalar bir biriyle harmanlanır ve kapsayıcı bir benlik kavramı oluşur. Aksi takdirde sonuç uyumsuzluk olabilir.¹⁰

Benlik algısı, kişinin kendi hakkında neye inandığı ve ne bildiğine dayanır. O, kişinin kendi hakkındaki belirli görüşleri, duyguları, arzuları, yetenek ve sınırlılıkları, ilgi ve ilgisizlikleri ile hakim davranış biçimlerine ilişkin algılaması ve yorumudur. Bu yorum, şu andaki görüşlerin yanında gelecekle ilgili umut ve beklentileri de içerir (Eisenberg ve Delenay, 1998:65). “Rogers’a göre, kişinin özellikle erken çocukluk döneminde, başkalarının değerlendirmelerine bağlı olarak nasıl olumlu ve olumsuz benlik bir benlik imajı geliştirdiği ile ilgilidir”(Hatipoğlu, 1996: 75).

“Düşük benlik saygısı olan bireylerin çoğu, hayattaki başarılarının büyük bir bölümünü kendi kontrollerinin dışındaki değerlere dayandırır, bu nedenle kendilerine olan güvenlerini ve gelecekteki başarılı olma şanslarını azaltır” (Yavuzer, 2003:19). Benlik saygısının düşük olması çocuğun iç dünyasında boşluk duygusu

¹⁰ Gander, M., Gardinier, D.J. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. s. 492. (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

yaratmakta, toplumsal yaşamda çeşitli uyum bozukluklarına neden olmakta ve giderek bireyin psikolojik sağlığını bozmaktadır (Karahan ve diğerleri, 2004).

Özen (2006), akran zorbalığına maruz kalmanın olası yordayıcılarını belirlemeyi amaçlayan çalışmasının bulgularına göre, ergen ve çocukların zorbalığa maruz kalışlarında benlik imgesinin önemli bir rolü vardır. Mağdur olmanın yordayıcılarından biri olarak da olumsuz benlik imgesine sahip olmaktır.

Türkiye’de Pişkin ve Ayaş (2005) tarafından Ankara’daki üç ayrı lisenin 9.-11. sınıf öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, “zorba”, “kurban”, “zorba/kurban” ve “nötr” öğrenciler içerisinde özsayıgı düzeyi en düşük grup “kurbanlar” olarak bulunmuştur. Kurban öğrencilerin özsayıgıları, hem “nötr”, hem de “zorba” öğrencilerden anlamı düzeyde daha düşük bulunmuştur. “Zorba-kurban” grubun özsayıgı düzeyi ise, “nötr” öğrencilerden düşük bulunmakla birlikte, diğer gruplardan yüksektir.

2.4.4. Somatizasyon (Bedenselleştirme)

Somatizasyon (bedenselleştirme), “fizik bulgularla açıklanamayan bedensel yakınma ve belirtilerle giden, çok sayıda tıbbi yardım arama davranışıyla belirli bir bozukluk olarak tanımlanır” (Özenli ve diğ. 2009). “Bu bozukluk, laboratuvar incelemeleri sonucunda herhangi bir organik nedenle açıklanamayan bir çok somatik şikayetle kendini gösterir” (Işık ve diğ. 2008).

"Sıkıntıları, üzüntüleri ruhsal yerine bedensel yolla yaşamak ve iletmek eğilimi, aslında bütün toplumlarda ve farklı toplum düzeylerinde yaygındır. Bedensel hastalık her zaman her yerde çevrenin ilgisini uyandıran, hoşgörüyü karşılanan ve hastalanan bireyin sorumlu tutulmadığı talihsiz bir durum olarak görülür. Sayısız kültürel etken, birçok toplumda hem önemli psikososyal sorunların doktora yansımalarına, hem de bunların iletim yolunun fiziksel rahatsızlık şeklinde olmasına neden olmaktadır" (Babacan, 2003).

2.4.5. Hostilite (Düşmanlık)

Kısaç (1997) öfkeyi, “bireyin istek, ihtiyaç ve planlarının engellenmesi ve karşılaştığı farklı durumların haksızlık, adaletsizlik ve kendine yönelik bir tehdit olarak algılanması sonucunda kendini savunmak ve karşıdakini uyarmak amacıyla ortaya konulan temel bir duygulanım biçimi” olarak tanımlamaktadır.

"Çocukluk ve gençlik çağında bir duygulanım ve coşku biçimi olarak yaşanan öfkenin kişilik üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler daha sonraki yaşamdaki kin, nefret, kıskançlık, düşmanlık gibi duygulara dönüşebilir. Bu tür duyguların etkisi altında olan insan daha sık ve şiddetli öfkelenir. Böylece öfkeden kaynaklanan kimi davranışlar öfkeyle sonuçlanır " (Köknel, 1999: 154–155).

Engelleyici nesne ve durumlar öfke yaratır. Öfke geçici olarak ifade edilmesi veya boşaltılması gereken bir duygudur. Bu olmadığı zaman engellenme durumu gerçekleşir ve engellenme öfkenin başlıca nedenidir. Öfkenin bir diğer nedeni de öfke içeren davranışların cezalandırılmasıdır. Böylece toplum öfkeyi bastırırken onu harekete geçirir ve kişi öfkelenmemeyi öğrenmekten ziyade öfkeyi göstermemeyi öğrenmiş olur. Böylece öfke açığa çıkacağı yerde, içten içe varlığını sürdürür ve bu öfke düşmanlığa dönüşür (Morgan, 1990).

Öfkenin fizyolojik, bilişsel ve davranışsal boyutları bulunmaktadır(Kısaç, 1997). Birey herhangi bir durumla karşılaştığında yoğun duygusal uyarılma yaşayabilir (duyuşsal boyutta); uzun süreli kin ve düşmanlık besleyebilir (bilişsel boyutta) ya da öfkeye neden olan olaylara saldırganca tepki gösterebilir(davranışsal boyutta). Bu boyutların birinde ya da hepsinde görülen normal dışı tepkiler, öfke problemi olarak nitelendirilebilir (Smith ve diğ., 1998).

Berkowitz (1990), hostilitenin saldırgan davranışlarla ilişkisine dikkat çekmekte ve hostilitenin, içselleştirilmiş değil, daha çok dışsallaştırılmış bir öfkenin sonucu olduğunu belirtmektedir. Bu tanımlar, öfke kontrolünün azlığının ve dışsallaştırılmış öfkenin, hostilityyi yordayan önemli değişkenlerden olduğunu vurgulamaktadır (Akt.Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu,2007).

2.5. Akran Zorbalığı ile Başetme Stratejileri

Zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalar, araştırmacıların zorbalığın okullarda önemli bir problem olduğunu tespit etmelerine ve mücadele etmeye yönelik programlar oluşturmalarına teşvik etmiştir. Çeşitli ülkelerde kullanılan zorbalıkla müdahale programları örnekle bu bölümde yer almaktadır.

Norveç zorbalıkla müdahale programı: Zorbalığı önleme programları bireysel düzeyde, sınıf düzeyinde ve bütüncül okul yaklaşımı olarak üç ayrı modelde uygulamıştır. Okul düzeyinde uygulanan programlarda; okuldaki tüm öğrencileri kapsar ve öğrencilere zorbalığa karşı bir tutum geliştirmeyi ve okul çevresinde yaşanan zorbalık olaylarını azaltmayı amaçlar. Okul düzeyinde, öğretmen ve öğrenci

anketleri, okul ortamının olumlu gelişimine yönelik seminer günleri, aile-öğretmen görüşmeleri, okul oyun ortamlarının düzenlenmesi sağlanır. Sınıf düzeyinde, zorbalık karşıtı sınıf kuralları belirlenir, düzenli sınıf toplantıları, işbirlikçi öğrenme, olumlu sınıf etkinlikleri, öğretmen- aile- çocuk sınıf bazında toplantılar, zorbalık konusunda farkındalık yaratmaya ilişkin etkinlikler bulunmaktadır. Bireysel düzeyde, öğrencinin davranışını ya da durumu değiştirmeyi amaçlar ve hedef zorbalık olayına karışan öğrencilerdir. Zorbalığa dahil olan öğrenciler ve aileleri ile görüşmeler yapılır. Sınıf ya da okul değişikliği gibi girişimler de bulunur.¹¹

İtalya’ da kullanılan “Bulli ve Pupe” zorbalık ve aile içi şiddet ile ilgili bir müdahale programıdır. Baldry (Akt. Baldry ve Farrington, 2004:3) tarafından oluşturulan bu program "Bireysel ve akran grubuna yönelik şiddet ve olumsuz etkileşimlere ilişkin bilinci geliştirmeyi amaçlayan bir programdır”.

Bu program, üç kitapçık ve her kitapçığa ait birer video içermektedir.

“Bullying among peers” başlıklı kitapçık, akranlar arasındaki şiddeti vurgular. Araştırma sonuçları grafik ve kısa hikayelerle öğrencilerin farkındalığının artması amaçlanır. İlgili videoda gençler zorbalığı kendi deneyimleri ve değerlendirmelerini dayalı olarak anlatırlar.

“Children witnessing domestic violence” başlıklı kitapçık, şiddetin çocuklar üzerindeki etkilerini ve okuldaki başarıya ve akran ilişkilerine etkisi incelenmektedir. İlgili videoda dayak yiyen bir kadının yuvadaki çocuğu, kişisel deneyimlerini ve duyguları anlatılmaktadır.

Son olarak, “Cycle of violence” başlıklı kitap, çocukluk dönemlerinde şiddet gören yetişkinlerin üzerindeki uzun dönem etkileriyle ilgilidir. İlgili video şiddet gösteren babaya sahip on dokuz yaşındaki bir çocukla yapılan röportajı içerir.

Üç gün uzmanlar tarafından öğretmenleriyle öğrencilere sunulur. Zorbalık hakkında tartışmalar yapılır, kitapçıklar okunur ve içeriği analiz edilir. Bu program kişiler arası iletişim ve bilişsel becerileri gerektirdiği için ilköğretim ikinci kademe öğrencileriyle daha etkili olduğu görülmüştür (Baldry ve Farrington, 2004).

İngiltere’de kullanılan programlardan biri “Short Video Intervention” isimli programdır. "Sticks and Stones" başlıklı tek bir videoyu içeren zorbalıkla müdahale programıdır. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin fikirlerini ve zorbalığa katılımlarını incelemeyi amaçlar" (Boulton ve Fleminton, 1996: 334).

¹¹ Olweus, D. (1993). *Bullying at School. What We and What We Can Do.* 8-13. Oxford. UK: Blackwell.

"Videoda öğrenciler bireysel ya da grup olarak zorbalık hakkındaki kendi görüşlerini ve deneyimlerini sunmuşlardır. Videoda zorbalık sahneleri yer alır" (Boulton ve Fleminton, 1996: 337)

Avustralya'da kullanılan programlardan biri "Friendly Schools" isimli zorbalıkla müdahale programıdır. Kuramsal temelli bir programdır. Eğitim teknikleri (rol model, drama aktiviteleri, beceri eğitimi gibi) Sosyal Bilişsel Teori, Sağlık İnanç Modeli ve Problem Davranış Teorisinden çıkarılmış kavramlara dayanmaktadır (Cross ve diğ., 2004: 191).

Amerika'da kullanılan programlardan biri ise S.S. GRIN isimli programdır. Bu program çocukların sosyal becerilerinin artmasına yardım etmeyi hedeflemektedir. Akranları tarafından reddedilmiş, sosyal kaygılı ve kurban edilmiş çocukların sosyal beceri eğitimi şeklinde dizayn edilmiştir. Bu program zorbalık mağdurları dışında, agresyon, düşük öz benlik, depresyon, anksiyete, sosyal dışlanmışlık gibi problemi olan çocuklarda da uygulanabilir. Çocuklara sadece prososyal beceriler öğretilmez aynı zamanda bilişsel seviyede negatif algıların ve davranış tanımlaması öğretilir ve bu şekilde çocuklar problemle başa çıkma becerileri geliştirdikleri gibi kendi duygularını düzenlemeyi de öğrenmiş olurlar.¹²

¹² DeRosier, M.E. ve Marcus, S.R. (2005). Building friendships and combating bullying: effectiveness of S.S. Grin at one-year follow-up. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 34.140-141.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve bunlarla ilgili olarak yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel tekniklerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Akran zorbalığı rollerinin, zorbalıkla baş etme ve psikolojik belirtiler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının sınıandığı bu çalışma karşılaştırma türü ilişkisel tarama modelinde bir araştırmadır.

İlişkisel tarama modeli iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir. İlişkisel tarama modelinin korelasyon türü ve karşılaştırma türü olmak üzere iki türü vardır: Korelasyon türü araştırma modellerinde, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği ve var olan değişimin nasıl olduğu incelenirken, karşılaştırma türünde, en az iki değişken arasında bağımsız değişkene göre gruplar oluşturularak bağımlı değişkene göre gruplar arasında fark olup olmadığı incelenir.¹³

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini; İstanbul ilindeki okullarda okuyan lise 9. ve 10. Sınıf öğrencileri oluştururken, araştırma grubunu; İstanbul ili lise okulları 9. ve 10. sınıflarda eğitim görmekte olan öğrencilerden, "oransız eleman örnekleme"¹⁴ yöntemi ile seçilmiş 536 öğrenciden oluşturmaktadır.

¹³ Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (24. Baskı). s. 81-82. Ankara: Nobel Yayınları.

¹⁴ Oransız eleman örnekleme: Evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları örnekleme türüdür. [Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (24. Baskı). s.113. Ankara: Nobel Yayınları.]

3.3. Veri Toplama Araçları

-Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmaya katılan ergenlik dönemindeki öğrenciler ile ailelerinin araştırma problemleri açısından önem taşıyan sosyodemografik özelliklerini saptayabilmek amacıyla araştırmacı tarafından yapılandırılmıştır (Bkz. Ek-1). Kişisel bilgi formunda, araştırmanın problemleri için öğrencilere ait yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, okul başarısı, okul güvenliği, psikiyatrik destek alıp almama durumu öğrenilmek istenirken aile için olan maddelerde ise kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aileden destek alıp almama durumu, arkadaşlardan destek alıp almama durumu gibi bilgilere de ihtiyaç duyulmuştur. Kişisel bilgi formundaki sorular genel olarak çoktan seçmelidir. Tek bir form kullanılmıştır. Kişisel bilgi formundan elde edilen veriler, çoktan seçmeli sorularda seçeneklere göre değerlendirilmiştir.

-Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği

Mynard ve Joseph'in (2000) geliştirmiş oldukları Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeğinin madde havuzuna Türk çocuklarında yaygın olduğu gözlenen bazı saldırgan davranışlar eklenip Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından bir ölçek geliştirilmiştir. Gültekin ve Sayıl (2005) orijinal ölçekteki 45 maddenin tamamının Türkçe çevirisini yaptıktan sonra, Türkiye'deki ilk ve orta öğretim öğrencilerine uygun olmadığını düşündüğü iki maddeyi ölçekten çıkarıp bunun yerine orijinal ölçekte olmayan dört madde eklenmiştir. Bunlar: "Beni çimdiklerler", "Hakkımda dedikodu çıkarırlar", "Konuşma biçimimle alay ederler" ve " Bana hakaret ederler" maddeleridir. Orijinal ölçekteki maddelerin, fiziksel saldırı (physical victimization) (.75), sözel istismar (verbal victimization) (.75), sosyal manipülasyon (social manipulation) (.77) ve kişisel eşyalara saldırı (attack on property) (.73) olmak üzere toplam dört alt boyut altında toplandıkları görülmüştür. Orijinal ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa değerleri tatminkar düzeydedir. Ölçeğin geçerlik güvenilirlik çalışması devlet okullarında, kent örnekleminde ve orta sosyoekonomik düzeydeki okullarda uygulanarak gerçekleştirilmiştir.¹⁵

¹⁵ Gültekin, Z. ve Sayıl, M. (2005). Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*. 8 (15). 47-61.

Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması, 6,7,8, lise 1 ve lise 2'ye devam eden 731 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Örneklemden elde edilen veriler üzerinde yapılan Promax Rotasyonu (Nunnally ve Bernstein, 1994; akt. Gültekin ve Sayıl, 2005) analizi sonucunda, altında en az 4 maddenin olduğu, .50 ve üzeri yükünün bulunduğu maddeler seçilmiş, 5 yorumlanabilir faktör belirlenmiştir. Bunlar: “korkutma/sindirme (terör)”, “açık saldırı”, “alay”, “ilişkisel saldırı” ve “kişisel eşyalara saldırı” alt ölçekleridir.

Korkutma/sindirme (terör), zorbalığın doğrudan, açık ve fiziksel yoldan istençli olarak uygulandığı durumları kapsamaktadır. Ölçekteki madde numaraları; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 şeklindedir.

Açık saldırı ile terör arasındaki fark, terör faktöründe yer alan davranışlardaki fiziksel şiddet durumunun açık saldırıda daha hafifletilmiş haliyle bulunmasıdır. Ölçekteki madde numaraları; 13, 14, 15, 16, 17, 18 şeklindedir.

Alay, çocuğun fiziksel, kültürel ve psikolojik özelliklerinin küçümsenmesi aşağılanması yönündeki davranışları içermektedir. Ölçekteki madde numaraları; 8, 9, 10, 11, 12 şeklindedir.

İlişkisel saldırı, çocuğun sosyal ilişkilerinin zorba tarafından kasıtlı olarak bozularak, zor durumda bırakıldığı durumları içermektedir. Ölçekteki madde numaraları; 19, 20, 21, 22 şeklindedir.

Kişisel eşyalara saldırı ise, çocuğa ait eşyalara, bilerek ve isteyerek zarar verildiği, çalındığı ve/veya el konulup sahiplenildiği durumları kapsamaktadır. Ölçekteki madde numaraları; 23, 24, 25, 26, 27 şeklindedir.

Ölçeğinin güvenirliği cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları cinsinden hesaplanmış ve ölçeğin tamamı için .86, “korkutma/sindirme” için .73, “Açık saldırı” için .72, “Alay” için .68, “İlişkisel saldırı” için .72, “Kişisel eşyalara saldırı” için .67 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğini sınamak için, çocuklara akran zorbalığının tanımına bağlı dayanarak akran zorbalığına maruz kalıp kalmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler, soruya verdikleri “evet” ve “hayır” yanıtına göre iki gruba ayrılarak her bir alt ölçekten aldıkları puanlar açısından 2(evet- hayır) ve 2(kız- erkek)ANOVA ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar bütün alt için her iki grup arasında anlamlı bir fark olduğunu, soruya evet yanıtı verenlerin, hayır yanıtı verenlere göre akran zorbalığı alt ölçeklerinden anlamlı olarak daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir(p<.001). Bulgular ölçeğin geçerlik ve güvenirliğinin tatminkâr olduğunu göstermiştir(Gültekin ve Sayıl, 2005).

Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar her soruya “hiçbir zaman (0)” bir kere (1)” ve “birden fazla (2)” şeklinde cevap vermişlerdir. Ölçekten alınan en düşük puan (0) en yüksek puan (54) tür. Ölçekten alınan toplam puanların düşük veya yüksek olmasına göre kurbanlar belirlenmektedir. Öğrencilerin zorbalığı anlayabilmeleri için araştırma ölçeğinin başına zorbalığı açıklayıcı tanımlamalar ve yönergeler konulmuştur.

Mevcut çalışmada kullanılan ölçeği daha sonra Pekel (2004), 5. ve 6. sınıflarda, Akgün (2005) hazırlık, lise1 ve lise 2. sınıflarda zorba, kurban ve zorba/kurbanları ve katılmayanları belirlemek için kullanmışlardır.

Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan "Akran Zorbalığı Kurbanları Belirleme Ölçeği", Pekel (2004) tarafından diğer ölçeğin paralel testi

olacak şekilde akran zorbalığı gösteren çocukları belirleyebilmek için geliştirilerek "Akran Zorbalarını Belirme Ölçeği" oluşturulmuştur.¹⁶

-Kısa Semptom Envanteri

Kısa Semptom Envanteri (KSE) (Brief Symptom Inventory), Derogatis (1992) tarafından geliştirilmiş 53 maddelik kendini değerlendirme türü bir envanterdir. KSE, 53 maddeden oluşan Likert tipi bir ölçektir. Maddeler "hiç" ve "çok fazla" ifadelerine karşılık gelen 0-4 değerleri arasında derecelendirilmiştir. KSE'nin Türkçeye uyarlaması üç ayrı çalışma ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda ölçeğin "anksiyete", "depresyon", "olumsuz benlik", "somatizasyon" ve "hostilite" adı verilen beş faktörden oluştuğu bildirilmektedir. Çalışmada KSE'nin yanı sıra, birlikte geçerlilik kriteri olarak Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ), Beck Depresyon Envanteri (BDE), Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri'nin Sürekli Kaygı formu ve Yaşam Memnuniyet Ölçeği (YMÖ) kullanılmıştır (Şahin ve diğ., 2002). Ana bileşenler (Principal Components) yöntemi ve Varimax dönüştürmesi ile yapılan faktör analizi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan 12 faktör bulunmuştur. Ancak yapılan "scree test" uygulaması, yorumlanabilme durumu ve temel alınan önceki çalışmalar dahilinde, bunların 5 faktöre indirgenebileceği görülmüş ve uygulanan ikinci analiz sonucunda toplam varyansın %32'sini açıklayan 5 faktör elde edilmiştir. Maddeler %13 oranında aynı faktöre yüklenmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda, depresyon (14 madde), anksiyete (17 madde), olumsuz benlik (9 madde), somatizasyon (7 madde) ve hostilite (4 madde) olmak üzere 5 faktör saptanmıştır (Şahin ve diğ., 2002).

Güvenirlilik bulgularına bakıldığında, alt ölçeklere ve toplam ölçeğe ilişkin bulunan Cronbach Alpha İçtutarlılık Katsayıları ise şöyledir: Depresyon $\alpha = .88$, Anksiyete $\alpha = .84$, Olumsuz Benlik $\alpha = .74$, Somatizasyon $\alpha = .70$, Hostilite $\alpha = .73$, toplam (53 madde) $\alpha = .94$. Geçerlilik bulgularına bakıldığında, faktör alt ölçeklerine göre elde edilen korelasyon katsayıları SKÖ ile $r = -.14$ (somatizasyon) ve $r = -.42$ (olumsuz benlik), BDE ile $r = -.40$ (somatizasyon) ve $r = -.62$ (depresyon), SKÖ ile $r =$

¹⁶ Akran zorbalarını belirleme ölçeği, akran zorbalığı gösteren çocukları belirleyebilmek amacıyla Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan "Akran Zorbaları Kurbanlarını Belirleme Ölçeği" kullanılmıştır. Pekel (2004) oluşturulan ölçekteki tüm akran zorbalığına hedef olmayı ölçen soruların karşısına "peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?" sorusu eklenmiş ve bu yöntemle ölçek oluşturulmuştur. Akran Zorbaları Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ile paralel olarak beş faktör belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olduğu ve faktörlerin iç tutarlılık katsayısı sırasıyla korkutma/sindirme için .71, alay için .67, açık saldırı için .86, ilişkisel saldırı için .80 ve kişisel eşyalara saldırı için .76 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin geçerliği için öğretmenlere akran zorbalığı tanımı verilmiş ve her çocuğun bu davranışları arkadaşlarına ne kadar yaptığını değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenlerin değerlendirmeleri ile çocukların akran zorbalığı gösterme puanları arasındaki korelasyon .51 olarak belirlenmiştir ($p < .001$). [Pekel (2004) Aktaran Uludağlı-Pekel, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran Zorbaları Gruplarında Yalnızlık Ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*.20(56).77-92].

37 (somatizasyon) ve $r = -71$ (depresyon), ve YMÖ ile $r = -21$ (somatizasyon) ve $r = -28$ (depresyon) arasında değişmektedir.¹⁷

Alt ölçekler ve ilgili maddeleri aşağıda sıralanmıştır.

- “Anksiyete” (Kaygı) (12, 13, 28, 31, 32, 36, 38, 42, 43, 45, 46, 47, 49)
- “Depresyon” (9, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 35, 37, 39)
- “Olumsuz Benlik”(15, 21, 22, 24, 26, 34, 44, 48, 50, 51, 52, 53)
- “Somatizasyon” (2, 5, 7, 8, 11, 23, 29, 30, 33)
- “Hostilite” (1, 3, 4, 6, 10, 40, 41)

Ölçeğin "ölüm ve ölüm üzerine düşünceler" adlı 39. maddesi, ölçeğin uygulanabilmesi için gereken izin alma sürecinde İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nce ölçekten çıkartılmıştır.

- Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği

Araştırmada öğrencilerin zorbalıkla baş etme düzeyleri, Dölek (2002) tarafından geliştirilen bir ölçekle ölçülmüştür. Ölçek bireysel ya da grup olarak uygulanabilmektedir. Ölçek, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yapılması için 252 kız ve 188 erkek olmak üzere toplam 440 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçek, öğrencilere zorbalık eğilimi ölçeği ile birlikte uygulanmıştır. Ölçek 6 faktörden ve 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan faktörler; zorbalığın engellenmesi bilinci (7 madde), zorbalığa karşı durma (5 madde), zorbalığı bildirme bilinci (2 madde), yardım isteme bilinci (4 madde), tepkisiz kalmama bilinci (2 madde) ve savunma bilinci (4 madde)dir. Ölçekteki maddelerin 11 tanesi tersine maddedir (3, 4, 6, 8, 9, 12, 17, 18, 20, 22, 23. maddeler).¹⁸

Ölçeğin iç tutarlığının belirlenmesi için cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Zorbalığa karşı durma, zorbalığı bildirme bilinci ve yardım isteme bilinci alt boyutlarının cronbach alfa katsayıları anlamlı olmamasına karşın bu alt boyutlar araştırmacı tarafından ölçekten çıkarılmamıştır. Ölçeğin toplamının cronbach alfa katsayısı, 41 dir. Üst ve alt çeyreklikler arasında yapılan tek yönlü t testi hesaplaması sonucunda bütün boyutlar üst ve alt çeyrekliklere giren öğrenciler

¹⁷ Şahin, N., Durak Batıgün, A. ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri : KSE ergenler için kullanımının geçerlik güvenilirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (2), 125-135.

¹⁸ Dölek, N. (2002). *İlk ve Ortaöğretim Okullarındaki Öğrenciler Arasında Zorbaca Davranışların İncelenmesi ve "Zorbalığı Önleme Tutumu Geliştirilmesi" Programının Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

arasında anlamlı derecede farklı bulunmuştur. Devamlılık güvenilirliği için ölçeğin 24 öğrenciye 2 hafta arayla uygulanması sonucunda hesaplanan pearson korelasyon katsayısına göre, zorbalığın engellenmesi bilinci, zorbalığı bildirme bilinci ve tepkisiz kalmama boyutları dışındaki alt boyutlar ve ölçeğin tamamı güvenilir bulunmuştur. Ölçek 4'lü likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin puanlanmasında kesinlikle katılıyorum: 4, katılıyorum: 3, katılmıyorum: 2, kesinlikle katılmıyorum: 1 puan olarak puanlanmaktadır. 11 adet ters madde tersine puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan zorbalıkla başetme düzeyinin yüksek olduğunu, düşük puan ise zorbalıkla başetme düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.¹⁹

3.4.Verilerin Toplanması

Bu araştırmaya ait uygulamalar, 2013–2014 eğitim öğretim yılı içerisinde Esenyurt, Başakşehir, Beylikdüzü ve Avcılar olmak üzere İstanbul'un dört farklı ilçesinde, dört anadolu lisesi, üç teknik ve endüstri meslek lisesi, bir kız meslek lisesi, bir çok programlı lise ve bir sağlık meslek lisesi olmak üzere toplam on farklı lisede eğitim gören 9. ve 10. sınıf öğrencileri ile tez sahibi tarafından yapılmıştır. Öğrenciler ölçekleri bir ders saati süresinde (40 dk.) cevaplandırmışlardır. Her okulda 55 öğrenciye uygulanmış toplam 550 öğrenciye ulaşılmıştır. 14 öğrencinin eksik cevaplandırma yaptığı görülmüş ve değerlendirmeler 536 öğrenci üzerinden yapılmıştır.

3.5.Verilerin Çözümü

Uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 21 istatistik paket programına girilmiş ve istatistiksel çözümlenmeler bu program yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan Akran zorbalığı kurbanlarını belirleme ölçeğinden elde edilen değerler Z puanlara çevrilmiş ve elde edilen değerlerde +1 standart sapma ve fazlasında puanlara sahip katılımcılar Kurban olarak kategorileştirilmiştir. Aynı işlem Akran zorbalarını belirleme ölçeği için de yapılmıştır. İlgili ölçeğin toplam puanları Z puanlara dönüştürülerek +1 standart sapma ve üzerinde değer alan katılımcılar "Zorba" olarak kategorileştirilmiştir. Her iki ölçekte +1 standart sapma

¹⁹ Dölek, N. (2002). *İlk ve Ortaöğretim Okullarındaki Öğrenciler Arasında Zorbaca Davranışların İncelenmesi ve "Zorbalığı Önleme Tutumu Geliştirilmesi" Programının Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ve üzerinde değer alan katılımcılar ise “Zorba/Kurban” olarak belirlenmiştir. Geride kalan tüm katılımcılar ise zorbalığa kısmen katılan ancak zorba, kurban veya zorba/kurban olarak değerlendirilmeyecekleri için “Katılmayan” olarak kategorileştirilmiştir.

Araştırma kapsamında toplanan veriler içerisinde kişisel bilgi formundaki verilerin frekans ve yüzdeler değerleri çıkartılarak ve metin içerisinde tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi en az 0,05 olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, akran zorbalığında rollerin genel dağılımları, yaş, cinsiyet, sınıf, kardeş sayısı, anne eğitimi, baba eğitimi, okul başarısı, okulda güvenlik algısı, psikiyatrik destek, algılanan aile desteği ve algılanan arkadaş desteğine göre dağılımları ile psikolojik belirtilerine, zorbalıkla baş etme yöntemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1.Örneklemin Bağımsız Değişkenlerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımları

- Akran Zorbalığında Rollere Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin akran zorbalığında rollere göre dağılımı kurbanlık puanı toplamının ortalama bir standart sapma üzerinde olanlar kurban, zorbalık puanı toplamının ortalama bir standart sapma üzerinde olanlar zorba, hem kurbanlık hem zorbalık puanı toplamının ortalama bir standart sapma üzerinde olanlar zorba/ kurban ve bu üç puan türünün dışında kalanlar ise katılmayanlar olarak gruplandırılmıştır. Öğrencilerin, akran zorbalığında rollere göre dağılımlarına ilişkin, betimsel veriler, Tablo-4.1’de gösterilmiştir.

Tablo-4.1.Akran Zorbalığında Rollerin Dağılımı

Akran zorbalığı rolleri	f	%
Kurban	49	9,1
Zorba	36	6,7
Zorba/kurban	29	5,4
Katılmayanlar	422	78,7
Toplam	536	100

Tablo-4.1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin 49’unun (%9,1) kurban, 36’sının (%6,7) zorba, 29’unun (%5,4) zorba/kurban ve 422’sinin (%78,7) katılmayanlar olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

- Ergenlerin Sınıf Düzeyi Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.2’de belirtildiği gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin 307’sinin (%57,3) 9. sınıf, 329’u (%42,7) 10. sınıf olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.2.Ergenlerin Sınıf Düzeyi Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Sınıf düzeyi	f	%
9. sınıf	307	57,3
10.sınıf	329	42,7
Toplam	536	100

- Ergenlerin Cinsiyet Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.3’de belirtildiği gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin 237’sinin (%44,2) kadın, 299’unun (%55,8) erkek olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.3.Ergenlerin Cinsiyet Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Cinsiyet	f	%
Kadın	237	44,2
Erkek	299	55,8
Toplam	536	100

- Ergenlerin Kardeş Sayısı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.4’te belirtildiği gibi araştırmaya katılan öğrencilerin 56’sı (%10,4) tek çocuk, 252’si (%47) iki çocuk, 142’si (%26,5) üç çocuk, 86’sı (%16) 4 ve üzeri çocuk olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.4.Ergenlerin Kardeş Sayısı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Kardeş sayısı	f	%
Tek çocuk	56	10,4
İki çocuk	252	47
Üç çocuk	142	26,5
4 ve üzeri	86	16
Toplam	536	100

- Ergenlerin Anne Eğitim Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.5’te belirtildiği gibi araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim durumları 27’si (%5) okur yazar değil, 17’si (%3,2) okur yazar, 192’si (%35,8) ilkokul, 107’si (%20) ortaokul, 161’i (%30) lise, 24’ü (%4,5) lisans, 8’i (%1,5) yüksek lisan olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.5.Ergenlerin Anne Eğitim Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Anne Eğitim Durumu	f	%
Okur yazar değil	27	5
Okuryazar	17	3,2
İlkokul	192	35,8
Ortaokul	107	20
Lise	161	30
Lisans	24	4,5
Lisans ve üzeri	8	1,5
Toplam	536	100

- Ergenlerin Baba Eğitim Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.6’da belirtildiği gibi araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitim durumları, 4’ü (%0,7) okur yazar değil, 7’si (%1,3) okur yazar, 146’si (%27,2) ilkokul, 130’si (%24,3) ortaokul, 183’i (%34,1) lise, 49’ü (%9,1) lisans, 17’i (%3,2) yüksek lisan olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.6.Ergenlerin Baba Eğitim Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Baba eğitim durumu	f	%
Okur yazar değil	4	0,7
Okuryazar	7	1,3
İlkokul	146	27,2
Ortaokul	130	24,3
Lise	183	34,1
Lisans	49	9,1
Yüksek lisans ve üzeri	17	3,2
Toplam	536	100

- Ergenlerin Okul Başarı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.7’de belirtildiği gibi araştırmaya katılan ergenlerin okul başarıları, 44’ü (%8,2) çok iyi, 216’sı (%40,3), 243’ü (%45,3) orta, 33’ü (%6,2) kötü olmak üzere 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.7.Ergenlerin Okul Başarı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Okul başarı	f	%
Çok iyi	44	8,2
İyi	216	40,3
Orta	243	45,3
Kötü	33	6,2
Toplam	536	100

- Ergenlerin Algılanan Okul Güvenliği Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.8'de belirtildiği gibi araştırmaya katılan öğrencilerin algılanan okul güvenliği, 126'sı (%23,5) çok, 249'u (%46,5) orta, 63'ü (%11,8) çok az, 32'si (%6) hiç, 66'sı (%12,3) bilmiyorum olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.8.Ergenlerin Algılanan Okul Güvenliği Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Algılanan okul güvenliği	f	%
Çok	126	23,5
Orta	249	46,5
Çok az	63	11,8
Hiç	32	6
Bilmiyorum	66	12,3
Toplam	536	100

- Ergenlerin Daha Önce Psikiyatrik Destek Alma Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.9'da belirtildiği gibi araştırmaya katılan öğrencilerin daha önce psikiyatrik destek aldım 73'ü (%13,6) evet, 463'ü (%86,4) hayır olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.9.Ergenlerin Daha Önce Psikiyatrik Destek Alma Durumu Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Daha önce psikiyatrik destek alındı mı?	f	%
Evet	73	13,6
Hayır	463	86,4
Toplam	536	100

- Ergenlerin Aileden Destek Alındı mı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.10'da belirtildiği gibi araştırmaya katılan öğrencilerin sorunları olduğunda aileden gördükleri destek sorulduğunda, 331'i (%61,8) çok, 157'si (%29,3) orta, 30'u (%5,6) çok az, 18'i (%3,4) hiç olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.10.Ergenlerin Aileden Destek Alındı mı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Aileden destek alındı mı?	f	%
Çok	331	61,8
Orta	157	29,3
Çok az	30	5,6
Hiç	18	3,4
Toplam	536	100

- Ergenlerin Arkadaşlardan Destek Alındı mı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Tablo-4.11’de belirtildiği gibi araştırmaya katılan öğrencilerin sorunları olduğunda arkadaşlarından gördükleri destek sorulduğunda, 225’i (%42) çok, 219’u (%40,9) orta, 67’si (%12,5) çok az, 25’i (%4,7) hiç olmak üzere toplam 536 kişiden oluşmaktadır.

Tablo-4.11.Ergenlerin Arkadaşlardan Destek Alındı mı Değişkeni için Yüzde ve Frekans Değerleri

Arkadaşlardan destek alındı mı?	f	%
Çok	225	42
Orta	219	40,9
Çok az	67	12,5
Hiç	25	4,7
Toplam	536	100

4.2.Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Bulguları

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin yaş değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.12’de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p < 0,05$).

Tablo-4.12.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortlaması	f	p
Gruplar arası	3,426	3	1,142	1,980	0,116
Gruplar içi	306,796	532	0,577		
Toplam	310,222	535			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin sınıf düzeyi değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.13’de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo-4.13.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Roller	Sınıf	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
	9. Sınıf	307	3,58	0,96	534,00	1,18	0,23
	10. Sınıf	229	3,48	0,96			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin cinsiyet değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.14’de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Verilen cevapların aritmetik ortalaması incelendiğinde ise kadınların cevaplarının aritmetik ortalamasının 3,69; erkeklerinkinin ise 3,41 olduğu görülmektedir. Farklılık, kadınların lehine gerçekleşmiştir.

Tablo-4.14.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Roller	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
	Kadın	237	3,69	0,82	534,00	3,33	0,00
	Erkek	299	3,41	1,05			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin kardeş sayısı değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.15’de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p < 0,05$).

Tablo-4.15.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	3,194	3	1,065	1,366	0,252
Gruplar içi	414,620	532	0,779		
Toplam	417,813	535			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin anne eğitim durumu değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.16'da gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p < 0,05$).

Tablo-4.16.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	10,369	3	3,456	2,266	0,080
Gruplar içi	811,414	532	1,525		
Toplam	821,784	535			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin baba eğitim durumu değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.17'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p < 0,05$).

Tablo-4.17.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	9,422	3	3,141	2,440	0,064
Gruplar içi	684,817	532	1,287		
Toplam	694,239	535			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin okul başarı durumu değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri okul başarı durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.18'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin okul başarı durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla

yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p<0,05$).

Tablo-4.18.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri okul başarı durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	0,746	3	0,249	0,460	0,710
Gruplar içi	387,238	532	0,540		
Toplam	287,938	535			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin okul güvenlik durumu değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri okulda güvenlik durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.19’da gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin okul güvenlik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p<0,05$).

Tablo-4.19.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri okul güvenlik durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	0,746	3	0,249	0,460	0,710
Gruplar içi	287,238	532	0,540		
Toplam	287,938	535			

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin daha önce psikiyatrik destek alma durumu değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri daha önce psikiyatrik destek alma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.20’de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin daha önce psikiyatrik destek alma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Verilen cevapların aritmetik ortalaması incelendiğinde ise daha önceden psikolojik destek alanların cevaplarının aritmetik ortalamasının 3,23; daha önceden psikolojik destek almayanlarınkinin ise 3,59 olduğu görülmektedir. Farklılık, daha önceden psikolojik destek almayanların lehine gerçekleşmiştir.

Tablo-4.20.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri daha önce psikiyatrik destek alma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Roller	Daha önce psikiyatrik destek alma durumu	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
	Evet	73	3,23	1,13	534,00	-2,91	0,00
Hayır	463	3,59	0,92				

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.21'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.22'de sunulmuştur.

Tablo-4.21.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	12, 690	3	4,230	7,779	0,000
Gruplar içi	289,294	532	0,544		
Toplam	301,983	535			

Tablo-4.22.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Kurban	Zorba	0,10317	0,16187	0,939
	Zorba/kurban	-0,32020	0,17277	0,330
	Katılmayanlar	0,27827	0,11129	0,101
Zorba	Kurban	-0,10317	0,16187	0,939
	Zorba/kurban	-0,42337	0,18400	0,153
	Katılmayanlar	0,17509	0,12804	0,600
Zorba/kurban	Kurban	0,32020	0,17277	0,330
	Zorba	0,42337	0,18400	0,153
	Katılmayanlar	0,59846*	0,14156	0,001
Katılmayanlar	Kurban	-0,27827	0,11129	0,101
	Zorba	-0,17509	0,12804	0,600
	Zorba/kurban	-0,59846*	0,14156	0,001

Tablo-4.22'de görüldüğü gibi, “Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda; zorba/kurban grubunda yer alanlar ile katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin arkadaşlardan destek alıp almama durumu değişkenine göre bulguları

“Ergenlerde farklı zorbalık rolleri arkadaşlardan destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.23'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin arkadaşlardan destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p < 0,05$).

Tablo-4.23.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri arkadaşlardan destek alıp almama durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	4,112	3	1,371	1,992	0,114
Gruplar içi	366,126	532	0,688		
Toplam	370,239	535			

4.3.Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Kısa Semptom Envanteri Alt Puanlarına Göre Bulguları

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin hostilete puanlarına göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri hostilete puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.24'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.25'de sunulmuştur.

Tablo-4.24.Ergenlerde akran zorbalık rolleri hostilete puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	1605,530	3	535,177	17,416	0,000
Gruplar içi	16347,507	532	30,728		
Toplam	179553,037	535			

Tablo-4.25.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri hostilete puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh\bar{x}	p
Kurban	Zorba	-0,31803	1,21683	0,995
	Zorba/kurban	-0,97607	1,29873	0,904
	Katılmayanlar	3,85772*	0,83662	0,000
Zorba	Kurban	0,31803	1,21683	0,995
	Zorba/kurban	-0,65805	1,38317	0,973
	Katılmayanlar	4,17575*	0,96249	0,000
Zorba/kurban	Kurban	0,97607	1,29873	0,904
	Zorba	0,65805	1,38317	0,973
	Katılmayanlar	4,83380*	1,06415	0,000
Katılmayanlar	Kurban	-3,85772*	0,83662	0,000
	Zorba	-4,17575*	0,96249	0,000
	Zorba/kurban	-4,83380*	1,06415	0,000

Tablo-4.25'de görüldüğü gibi, “ergenlerde akran zorbalığı rolleri hostilete puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, katılmayanlar grubunda yer alanların hostilete puanları diğer tüm gruplardan daha düşük bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin kaygı puanlarına göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.26'da gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin kaygı puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.27'de sunulmuştur.

Tablo-4.26.Ergenlerde akran zorbalık rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	5324,140	3	1774,713	14,682	0,000
Gruplar içi	64305,634	532	120,875		
Toplam	69629,774	535			

Tablo-4.27.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh\bar{x}	p
Kurban	Zorba	1,98753	2,41340	0,878
	Zorba/kurban	0,40324	2,57584	0,999
	Katılmayanlar	8,36957*	1,65930	0,003
Zorba	Kurban	-1,98753	2,41340	0,878
	Zorba/kurban	-1,58429	2,74331	0,954
	Katılmayanlar	6,38204*	1,90895	0,011
Zorba/kurban	Kurban	-0,40324	2,57584	0,999
	Zorba	1,58429	2,74331	0,954
	Katılmayanlar	7,96633*	2,11058	0,003
Katılmayanlar	Kurban	-8,36957*	1,65930	0,000
	Zorba	-6,38204*	1,90895	0,011
	Zorba/kurban	-7,96633*	2,11058	0,003

Tablo-4.27'de görüldüğü gibi, “ergenlerde akran zorbalığı rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, dışındakiler grubunda yer alanların kaygı puanları diğer tüm gruplardan daha düşük bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin depresyon puanlarına göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri depresyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.28'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin depresyon puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi

(ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.29'da sunulmuştur.

Tablo-4.28.Ergenlerde akran zorbalık rolleri depresyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	4665,188	3	1555,063	15,648	0,000
Gruplar içi	52868,407	532	99,377		
Toplam	57533,595	535			

Tablo-4.29.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri depresyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh \bar{x}	p
Kurban	Zorba	2,00057	2,18828	0,841
	Zorba/kurban	-0,21112	2,33557	1,000
	Katılmayanlar	7,70423*	1,50452	0,000
Zorba	Kurban	-2,00057	2,18828	0,841
	Zorba/kurban	-2,21169	2,48742	0,852
	Katılmayanlar	5,70366*	1,73088	0,013
Zorba/kurban	Kurban	0,21112	2,33557	1,000
	Zorba	2,21169	2,48742	0,852
	Katılmayanlar	7,91535*	1,91371	0,001
Katılmayanlar	Kurban	-7,70423*	1,50452	0,000
	Zorba	-5,70366*	1,73088	0,013
	Zorba/kurban	-7,91535*	1,91371	0,001

Tablo-4.29'da görüldüğü gibi, “ergenlerde akran zorbalığı rolleri depresyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, katılmayanlar grubunda yer alanların depresyon puanları diğer tüm gruplardan daha düşük bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin olumsuz benlik puanlarına göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.30'da gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.31'de sunulmuştur.

Tablo-4.30.Ergenlerde akran zorbalık rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	5954,140	3	1984,713	25,122	0,000
Gruplar içi	42029,7004	532	79,003		
Toplam	47983,843	535			

Tablo-4.31.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Kurban	Zorba	3,84127	1,95111	0,276
	Zorba/kurban	-2,19704	2,08244	0,774
	Katılmayanlar	8,36154*	1,34146	0,000
Zorba	Kurban	-3,84127	1,95111	0,276
	Zorba/kurban	-6,03831	2,21783	0,061
	Katılmayanlar	4,52027*	1,54329	0,036
Zorba/kurban	Kurban	2,19704	2,08244	0,774
	Zorba	6,03831	2,21783	0,061
	Katılmayanlar	10,55859*	1,70630	0,000
Katılmayanlar	Kurban	-8,36154*	1,34146	0,000
	Zorba	-4,52027*	1,54329	0,036
	Zorba/kurban	-10,55859*	1,70630	0,000

Tablo-4.31'de görüldüğü gibi, “ergenlerde akran zorbalığı rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle,

katılmayanlar grubunda yer alanların olumsuz benlik puanları diğer tüm gruplardan daha düşük bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin somatizasyon puanlarına göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.32'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin somatizasyon puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.33'de sunulmuştur.

Tablo-4.32.Ergenlerde akran zorbalık rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	1364,912	3	454,971	11,546	0,000
Gruplar içi	20962,842	532	39,404		
Toplam	22327,754	535			

Tablo-4.33.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_{i \times j}$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Kurban	Zorba	0,15533	1,37794	1,000
	Zorba/kurban	-1,53624	1,47068	0,779
	Katılmayanlar	3,47708*	0,94738	0,004
Zorba	Kurban	-0,15533	1,37794	1,000
	Zorba/kurban	-1,69157	1,56630	0,761
	Katılmayanlar	3,32175*	1,08992	0,027
Zorba/kurban	Kurban	1,53624	1,47068	0,779
	Zorba	1,69157	1,56630	0,761
	Katılmayanlar	5,01332*	1,20504	0,001
Katılmayanlar	Kurban	-3,47708*	0,94738	0,004
	Zorba	-3,32175*	1,08992	0,027
	Zorba/kurban	-5,01332*	1,20504	0,001

Tablo-4.33'de görüldüğü gibi, “Ergenlerde akran zorbalığı rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post- hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve

zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle katılmayanlar, grubunda yer alanların somazitasyon puanları diğer tüm gruplardan daha düşük bulunmuştur.

4.4.Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Zorbalıkla Baş Etme Tutumları Ölçeği Alt Puanlarına Göre Bulguları

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin zorbalığın engellenmesi bilincine göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.34'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.35'de sunulmuştur.

Tablo-4.34.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	390,763	3	130,254	6,785	0,000
Gruplar içi	10212,414	532	19,196		
Toplam	10603,177	535			

Tablo-4.35.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_{i \cdot} - \bar{x}_{\cdot j}$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Kurban	Zorba	-3,72846*	0,96176	0,002
	Zorba/kurban	-0,57424	1,02650	0,958
	Katılmayanlar	-0,37683	0,84109	0,955
Zorba	Kurban	3,72846*	0,96176	0,002
	Zorba/kurban	3,15421*	1,09324	0,041
	Katılmayanlar	3,35163*	0,76074	0,000
Zorba/kurban	Kurban	0,57424	1,02650	0,958
	Zorba	-3,15421*	1,09324	0,041
	Katılmayanlar	0,19742	0,84109	0,997
Katılmayanlar	Kurban	0,37683	0,66125	0,955
	Zorba	-3,35163*	0,76074	0,000
	Zorba/kurban	-0,19742	0,84109	0,997

Tablo-4.35'de görüldüğü gibi, “Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba/kurban ve katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba grubunda yer alanların zorbalığı engelleme bilinci puanları diğer tüm gruplardan daha yüksek bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin zorbalığa karşı durma bilincine göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.36'da gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.37'de sunulmuştur.

Tablo-4.36.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	235,287	3	78,429	4,566	0,004
Gruplar içi	9138,019	532	17,177		
Toplam	9373,306	535			

Tablo-4.37.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	P
Kurban	Zorba	2,22902	0,90977	0,113
	Zorba/kurban	-0,91274	0,97100	0,829
	Katılmayanlar	1,27300	0,62550	0,248
Zorba	Kurban	-2,22902	0,90977	0,113
	Zorba/kurban	-3,14176*	1,03413	0,027
	Katılmayanlar	-0,95603	0,71916	0,623
Zorba/kurban	Kurban	0,91274	0,97100	0,829
	Zorba	3,14176*	1,03413	0,027
	Katılmayanlar	2,18573	0,79562	0,058
Katılmayanlar	Kurban	-1,27300	0,62550	0,248
	Zorba	0,95603	0,71916	0,623
	Zorba/kurban	-2,18573	0,79562	0,058

Tablo-4.37'de görüldüğü gibi, “Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; zorba/ kurban grubunda yer alanlar ile zorba grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba/kurban grubunda yer alanların zorbalığı engelleme bilinci puanları zorba grubundan daha yüksek bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin zorbalığı bildirme bilincine göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.38'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.39'da sunulmuştur.

Tablo-4.38.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	217,239	3	72,413	107,382	0,000
Gruplar içi	358,754	532	0,674		
Toplam	575,993	535			

Tablo-4.39.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	P
Kurban	Zorba	-1,54932*	0,18026	0,000
	Zorba/kurban	-2,14989*	0,19239	0,000
	Katılmayanlar	0,11616	0,12394	0,831
Zorba	Kurban	1,54932*	0,18026	0,000
	Zorba/kurban	-0,60057*	0,20490	0,036
	Katılmayanlar	1,66548*	0,14258	0,000
Zorba/kurban	Kurban	2,14989*	0,19239	0,000
	Zorba	0,60057*	0,20490	0,036
	Katılmayanlar	2,26606*	0,15764	0,000
Katılmayanlar	Kurban	-0,11616	0,12394	0,831
	Zorba	-1,66548*	0,14258	0,000
	Zorba/kurban	-2,26606*	0,15764	0,000

Tablo-4.39'da görüldüğü gibi, “Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; zorba/ kurban grubunda yer alanlar ile diğer gruplar arasında olduğu ;zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve dışındakiler grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba/kurban grubunda yer alanların zorbalığı bildirme bilinci puanları diğer gruplardan daha yüksek bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba grubunda yer alanların zorbalığı bildirme bilinci puanları kurban grubu ve dışındakiler grubundan daha yüksek bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin yardım isteme bilincine göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri yardım isteme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.40'da gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin yardım isteme bilincine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü

varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.41'de sunulmuştur.

Tablo-4.40.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri yardım isteme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	277,217	3	92,406	104,303	0,000
Gruplar içi	471,320	532	0,886		
Toplam	748,537	535			

Tablo-4.41.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri yardım isteme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh \bar{x}	p
Kurban	Zorba	-2,45862*	0,20662	0,000
	Zorba/kurban	-1,34272*	0,22052	0,000
	Katılmayanlar	0,17395	0,14206	0,683
Zorba	Kurban	2,45862*	0,20662	0,000
	Zorba/kurban	1,11590*	0,23486	0,000
	Katılmayanlar	2,63257*	0,16346	0,000
Zorba/kurban	Kurban	1,34272*	0,22052	0,000
	Zorba	-1,11590*	0,23486	0,000
	Katılmayanlar	1,51667*	0,18069	0,000
Katılmayanlar	Kurban	-0,17395	0,14206	0,683
	Zorba	-2,63257*	0,16346	0,000
	Zorba/kurban	-1,51667*	0,18069	0,000

Tablo-4.41'de görüldüğü gibi, "Ergenlerde akran zorbalığı rolleri yardım isteme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; zorba grubunda yer alanlar ile diğer gruplar arasında olduğu ;zorba/kurban grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba/kurban grubunda yer alanların yardım isteme bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba grubunda yer alanların yardım isteme bilinci puanları diğer gruplardan daha yüksek bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin savunma bilincine göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri savunma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.42'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin savunma bilincine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.43'de sunulmuştur.

Tablo-4.42.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri savunma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	596,087	3	198,696	140,206	0,000
Gruplar içi	753,935	532	1,417		
Toplam	1350,022	535			

Tablo-4.43.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri savunma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh\bar{x}	p
Kurban	Zorba	-3,13209*	0,26132	0,000
	Zorba/kurban	-2,67136*	0,27891	0,000
	Katılmayanlar	0,31565	0,17967	0,379
Zorba	Kurban	3,13209*	0,26132	0,000
	Zorba/kurban	0,46073	0,29704	0,493
	Katılmayanlar	3,44774*	0,20670	0,000
Zorba/kurban	Kurban	2,67136*	0,27891	0,000
	Zorba	-0,46073	0,29704	0,493
	Katılmayanlar	2,98701*	0,22853	0,000
Katılmayanlar	Kurban	-0,31565	0,17967	0,379
	Zorba	-3,44774*	0,20670	0,000
	Zorba/kurban	-2,98701*	0,22853	0,000

Tablo-4.43'de görüldüğü gibi, “Ergenlerde akran zorbalığı rolleri savunma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar arasında olduğu; zorba/kurban grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba/kurban grubunda yer alanların

savunma bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba grubunda yer alanların savunma bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek bulunmuştur.

- Ergenlerde akran zorbalığı rollerinin tepkisiz kalmama bilincine göre bulguları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo-4.44'de gösterilmektedir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan post-hoc Scheffe testine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo-4.45'de sunulmuştur.

Tablo-4.44.Ergenlerde akran zorbalığı rolleri tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	f	p
Gruplar arası	99,412	3	33,137	92,009	0,000
Gruplar içi	191,601	532	0,360		
Toplam	291,013	535			

Tablo-4.45.Ergenlerde farklı zorbalık rolleri tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Sorusuna ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası tamamlayıcı hesaplardan Scheffe testi sonuçları

(I) roller	(J)roller	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh\bar{x}	p
Kurban	Zorba	-1,13662*	0,13174	0,000
	Zorba/kurban	-1,32723*	0,14060	0,000
	Katılmayanlar	0,10127	0,09057	0,741
Zorba	Kurban	1,13662*	0,13174	0,000
	Zorba/kurban	-0,19061	0,14974	0,655
	Katılmayanlar	1,23786*	0,10420	0,000
Zorba/kurban	Kurban	1,32723*	0,14060	0,000
	Zorba	0,19061	0,14974	0,655
	Katılmayanlar	1,42850*	0,11521	0,000
Katılmayanlar	Kurban	-0,10127	0,09057	0,741
	Zorba	-1,23786*	0,10420	0,000
	Zorba/kurban	-1,42850*	0,11521	0,000

Tablo-4.45'de görüldüğü gibi, “Ergenlerde akran zorbalığı rolleri tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin

yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında bu farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda bu farklılığın; zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar arasında olduğu; zorba/kurban grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba/kurban grubunda yer alanların tepkisiz kalmama bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba grubunda yer alanların tepkisiz kalmama puanları kurban grubu ve dışındakiler grubundan daha yüksek bulunmuştur.

5. SONUÇLAR

- Araştırmanın Örneklemine İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin 49'unun (%9,1) kurban, 36'sının (%6,7) zorba, 29'unun (%5,4) zorba/kurban ve 422'sinin (%78,7) katılmayanlar olmak üzere toplam 536 kişiden oluştuğu bulunmuştur.

- Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Sonuçları

Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, okul başarı durumu, okul güvenlik durumu, arkadaşlardan destek alma durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Ergenlerde farklı zorbalık rolleri cinsiyet değişkenine göre kız öğrencilerde daha yüksek saptanmıştır..

Ergenlerde farklı zorbalık rolleri daha önce psikiyatrik destek alma durumu değişkenine göre daha önce psikiyatrik destek almayanların lehine olduğu saptanmıştır.

Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alma değişkenine göre zorba/kurban grubu ile katılmayanlar grubu arasında farklılaştığı ve bu farklılığın katılmayanlar grubunda yer alanların lehine gerçekleştiği saptanmıştır.

- Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Kısa Semptom Envanteri Alt Puanlarına Göre Sonuçları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri hostilete puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri depresyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır.

- Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Zorbalıkla Baş Etme Tutumları Ölçeği Alt Puanlarına Göre Sonuçları

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığın engellenmesi bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba/kurban ve katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine olduğu saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığa karşı durma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; zorba/kurban grubunda yer alanlar ile zorba grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/ kurban grubunda yer alanların lehine olduğu saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri zorbalığı bildirme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; zorba/kurban grubunda yer

alanlar ile diğer gruplar arasında olduğu; zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve dışındakiler grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların lehine olduğu bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların zorbalığı bildirme bilinci puanları kurban grubu ve dışındakiler grubundan daha yüksek saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri yardım isteme bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; zorba grubunda yer alanlar ile diğer gruplar arasında olduğu; zorba/kurban grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar grubu arasında olduğu bulunmuştur. Belirlenen bu farklılık, zorba/ kurban grubunda yer alanların yardım isteme bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların yardım isteme bilinci puanları diğer gruplardan daha yüksek saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri savunma bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; belirlenen bu farklılık zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar arasında olduğu; zorba/kurban grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba/kurban grubunda yer alanların savunma bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba grubunda yer alanların savunma bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri tepkisiz kalmama bilincine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; zorba grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar arasında olduğu; zorba/kurban grubunda yer alanlar ile kurban grubu ve katılmayanlar grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, zorba/kurban grubunda yer alanların tepkisiz kalmama bilinci puanları kurban grubu ve katılmayanlar grubundan daha yüksek bulunmuştur. Belirlenen diğer farklılık, zorba grubunda yer alanların lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, zorba grubunda yer alanların tepkisiz kalmama puanları kurban grubu ve dışındakiler grubundan daha yüksek saptanmıştır.

6. TARTIŞMA

- Akran Zorbalığı Rollerinin Dağılımına İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Ergenlerde akran zorbalığının dağılımına ilişkin yapılan analizlerde, zorbalığa dahil olmayanların “katılmayan” grubundaki öğrenci oranının (%78,7) diğer tüm gruplardaki öğrenci oranlarından fazla olduğu bulunmuştur. Oranların büyüklüğü açısından “kurban” (%9,1), “zorba” (%6,7), “zorba/kurban” (%5,4) olarak sıralanmaktadır. Zorbalığa dahil olan grupların toplamı; “kurban”, “zorba” ve “zorba/kurban” gruplarının oranları toplamı (%21,2) olduğu görülmektedir.

Zorbalığın yaygınlığı konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde, Pekel-Uludağlı ve Uçanok’un (2005) yaptığı araştırma sonuçları oranları ile %7,6 zorba, %9,3 kurban ve zorba/kurban %6,4, Atik, Özmen ve Kemer’in (2012) yaptığı araştırma sonuçları ile % 8 zorba, %19,8 kurban ve %7,7 zorba/kurban, A.B.D.’ de Nansel ve diğ. (2001) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile % 13 zorba, %10,3 kurban ve %6 zorba/kurban oranları ile benzerlik göstermektedir.

Bazı araştırmalara göre ise zorbalığa dahil olan grupların oranlarından düşük olduğu görülmektedir. Gökler’in (2007) yaptığı araştırma sonuçları %10 zorba, %27 kurban ve %21 zorba/kurban, Yıldırım’ın (2001) yaptığı araştırma sonuçları %16 zorba, %26 kurban ve %23 zorba/kurban oranlarına göre ise düşük olduğu tespit edilmektedir. Bu farklılığın örneklem değişikliğinden ya da kullanılan ölçeklere göre değişebileceği düşünülmektedir.

- Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Tartışma ve Yorumları

Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yaşa göre anlamlı bir farklılığın bulunmadığı araştırmalara örnek olarak Pişkin’ in (2010), Andreou’un (2000), Baldry ve Farrington (2000) çalışmaları verilebilir.

Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılığın bulunmadığı araştırmalara örnek olarak Kapıcı'nın (2004), Pişkin'in (2010) çalışmaları verilebilir. Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin kardeş sayısı düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kardeş sayısı artıkça ebeveynler ile geçirilen sürenin azalmasına bağlı olarak bir değişiklik olacağı düşünülmese de rağmen bir farklılık bulunamaması örneklemin özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir.

Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin anne eğitim durumu düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Genç ve Aksu'nun (2010) yapmış olduğu bir çalışmada “anne eğitim durumunu zorba davranışlarla ilgili görülmemekle birlikte, sanal ve cinsel zorbalık bakımından anne eğitim durumu orta ve üst olan çocukların daha çok sanal ve cinsel zorbalık mağduru oldukları” bulunmuştur. Aslan ve Aşıcı'nın (2011) çalışmasındaki sonuçlardan biri de, anne ve baba eğitim durumunun zorba kişilik alt ölçek puanlarına göre anlamlı bulunmasıdır.

Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin baba eğitim durumu düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Genç ve Aksu'nun (2010) yapmış olduğu bir çalışmada “baba eğitim durumu sanal ve cinsel zorbalık türünün yanı sıra, basit fiziksel zorbalık ve duygusal zorbalık yönünden kurban olma yönünde anlamlı bulunmuştur”.

Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin okul başarı durumu düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonucun nedeni akademik başarının gerçek okul notu değil öğrencinin algısı ile ölçülmüş olması olabilir. Literatürde anlamlı olduğuna ilişkin pek çok çalışmada bulunmaktadır. Genç ve Aksu'nun (2010) yapmış olduğu bir çalışmada “okulda başarılı olan öğrencilerin hem zorba hem de kurban olma oranları orta ve başarısız öğrencilerle karşılaştırıldığında belirgin derece azalmakta” olduğu bulunmuştur. Pekel-Uludağlı ve Uçanok'un (2005) çalışmalarında “zorba ve kurban çocukların, karışmayan çocuklara göre akademik başarılarının daha düşük olduğu” bulunmuştur. Aslan ve Aşıcı'nın (2011) çalışmasındaki sonuçlardan biri de “öğrencilerin kendilerini başarılı algıladıkça, daha kendine güvenli ve zorbalıktan kaçınan davranışlar sergilediğidir”.

Ergenlerde farklı zorbalık rolleri daha önce arkadaşlardan destek alma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu farklılığın örneklemden kaynaklandığı düşünülebilir. Sipahi'nin (2008:91) doktora tezi çalışmasındaki bulgulardan biri de, “kurbanların akranlarını destekleyici

bulmamaları ve katılmayanlar için bu durumun tersi olduğu ve akran desteği ile zorba ve zorba/kurban olma arasında anlamlı ilişki olmadığı” saptanmıştır.

Ergenlerde farklı zorbalık rolleri algılanan okul güvenlik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Çoğu araştırma bulgusunu göre farklı çıkan cinsiyet değişkenine göre ergenlerde farklı zorbalık rollerinin kız öğrencilerde daha yüksek bulunmasıdır. Bu farklılığın niceliksel değil niteliksel olduğu göz ardı edilmemelidir. “Geleneksel olarak erkek çocuklar doğrudan ve fiziksel zorbalık gösterir. Kız çocukları ise dolaylı yollardan ve duygusal baskı yoluyla zorbalık yaparlar. Ancak medya, teknoloji ve sosyal gücün yeni formları bu cinsiyet ayrımını bulanıklaştırır” (Ural ve Özteke, 2007:14). Zorbalığın türlerinin incelendiği Atalay’ın (2010) çalışmasında bu fark “kızlara oranla erkekler, korkutma ve sindirme ile açık saldırı türünden davranışlara daha fazla maruz kalırken; kızlar ise kişisel eşyalara saldırı türünden davranışlara daha fazla maruz kalmaktadırlar” şeklinde ifade edilmektedir.

Ergenlerde farklı zorbalık rolleri daha önce psikiyatrik destek alma durumu değişkenine göre daha önce psikiyatrik destek almayanların lehine olduğu saptanmıştır. Copeland ve diğ. (2013) yaptıkları çalışmada zorba, kurban ve zorba/kurbanların psikiyatrik sorunlar ve aile iletişiminde problemler yaşadıkları, kurban ve zorba/kurbanların intihar ile sonuçlanabilecek duygusal problemler yaşadıklarını saptamışlardır.

Ergenlerde farklı zorbalık rolleri aileden destek alma değişkenine göre zorba/kurban grubu ile katılmayanlar grubu arasında farklılaştığı ve bu farklılığın katılmayanlar grubunda yer alanların lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Literatüre bakıldığında bu sonucun Cenkseven-Önder ve Yurtal’ın (2008) “zorba ve kurban öğrencilerin, olumlu özelliklere sahip öğrencilere göre ailelerini problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açılardan olumsuz algıladıkları” bulgusuyla paralellik göstermektedir.

- Ergenlerde Akran Zorbalığı Rollerinin Kısa Semptom Envanteri Alt Puanlarına Göre Tartışma ve Yorumları

Ergenlerde farklı zorbalık rollerinin depresyon puanlarına göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu farklılık katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu ve katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu bulunmuştur. Zorbalık

olayına dahil olma depresif belirtileri artırıcı olduğu saptanmıştır. Literatürde benzer sonuçlara bakıldığında Sabuncuoğlu ve diğ.’nin (2006) araştırmasında akran zorbalığına maruz kalma ve depresyon belirtileri arasında anlamlı ilişkinin bulunduğu, Alikashiöğlu ve Ercan (2007) akran zorbalığına maruz kalan çocukların bir kısım belirtilerini, “üzgün, depresif görünen ve intihar düşüncesi olan çocuklar” diye sıralamaktadır. Seals ve Young’ın (2003) bir çalışmaları, zorba ve kurban olarak sınıflandırılan öğrencilerin depresyon düzeylerinin zorba ya da kurban olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Juvonen, Graham ve Schuster (2003) tarafından yapılan çalışmada kurbanların en yüksek depresyon, toplumsal kaygı ve yalnızlık düzeyine sahip olduğu, onları sırasıyla zorba-kurban ve zorbaların izlediği bulunmuştur.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri olumsuz benlik puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır. İlgili literatüre bakıldığında Gökler’in (2007:266) araştırmasında da en yüksek genel özsaygı düzeyine nötr gruptaki öğrenciler sahip olduğu bulunmuştur.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri kaygı puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır. Literatürde benzer sonuçlara bakıldığında, Gökler’ in (2007:233) araştırmasında, “zorba, kurban, zorba-kurban ve nötr öğrencilerin cinsiyetlerine göre “toplam kaygı” puanlarına ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde, erkek grubunda en yüksek ortalamaya zorbaların sahip olduğu, bunu zorba-kurbanların, kurbanların ve nötr grupların izlediği görülmektedir. Kız grubunda da sıralama aynıdır” sonucu bulunmuştur. Copeland ve diğ. (2013) yaptıkları çalışmada kurbanların katılmayan grubuna göre anksiyete bozukluğu, genel anksiyete bozukluğu, panik bozukluğu ve agorafobiye göre lehine olduğu; zorba/kurban grubunun katılmayanlara göre panik bozukluğu ve agorafobiye göre lehine olduğu; zorbaların ise katılmayanlara göre antisosyal kişilik bozukluğa göre lehine olduğu saptanmıştır.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri somatizasyon puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır. Alikashifoğlu ve Ercan (2007) akran zorbalığına maruz kalan çocukların bir kısım belirtilerini “açıklanamayan psikosomatik yakınmaları olan çocuklar” diye sıralamaktadır. Saluja ve diğ.’nin (2004) çalışmasında, %36 kadın ve % 18 erkek zorbanın, %46 kadın ve %15 erkek kurbanın depresif belirtiler ve bunun yanı sıra baş ağrısı, sırt ağrısı, karın ağrısı, sinirlilik ve baş dönmesi gibi somatik yakınmalarının olduğunu kaydetmişlerdir.

“Ergenlerde akran zorbalığı rolleri hostilete puanlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin sonuçlar; katılmayanlar grubunda yer alanlar ile kurban grubu, zorba grubu ve zorba/kurban grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu farklılık, katılmayanlar grubunda yer alanlar hariç diğer tüm grupların lehine olduğu saptanmıştır. Acar’ın (2009:100) araştırmasına göre de hostilete puanlarına göre benzer sonuçlar şöyledir: “Zorba grubu, zorba/kurban, kurban ve karışmayan grubun izlediği bulunmuştur. Gruplar arası farklılığa bakıldığında ise, düşmanlık puanlarının, zorbalarda, kurbanlardan ve karışmayanlardan fazla; zorba/kurbanlarda, kurbanlardan ve karışmayanlardan fazla; kurbanlarda ise karışmayanlardan fazla olduğu bulunmuştur”.

Araştırmanın sonuçlarını zorbalık olayına kurban, zorba ya da zorba/ kurban olarak dahil olan öğrencilerin benzer psikolojik belirtiler gösterdiklerini bulmamızı sağlamıştır.

- Ergenlerde Akran zorbalığı Rollerinin Zorbalıkla Baş Etme Tutumları Ölçeği Alt Puanlarına Göre Tartışma ve Yorumları

Ergenlerde akran zorbalığı rolleri Zorbalıkla Baş etme Tutumları Ölçeğinin tüm alt puanlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bu farklılığı akran zorbalığı rolleri bazından da değerlendirdiğimizde; zorbalığın engellenmesi bilinci, yardım isteme bilinci, savunma bilinci ve tepkisiz kalmama bilinci alt puanlarında zorbaların diğer gruplara göre daha yüksek katılıma sahip oldukları saptanmıştır. Bu alt ölçeklerin maddelerinden bazıları “kendine kötü davranıldığını öğretmene söyleyen çocuk ispiyoncudur”, “herkes kendini korumayı bilmelidir” gibi Gökler’in (2007:253) araştırma “Zorbalar, zorbalıktan şikâyet eden öğrencileri ana kuzusu

olarak ve zorbalığı büyüme ve gelişmenin bir parçası olarak görmekte ve zorbalığın, insanın yaşam güçlükleriyle baş etmesini kolaylaştırdığını düşünmektedir.” Bulgularıyla paralellik gösterir nitelikte bir sonuç elde edilmiştir.

Zorba/kurban grubu ise zorbalığa karşı durma bilinci ve zorbalığı bildirme bilinci alt puanlarında diğer gruplara göre daha fazla katılım gösterdikleri saptanmıştır. Gökler’in (2007:253) bir diğer bulgusu da “Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolunun onunla kavga etmek ve intikam almak olduğuna inananların çoğunluğu, zorba ve zorba/kurbanlardır.” Zorbalıkla ilgili baş etme yöntemlerinin hepsini zorba ve zorba/ kurbanların kullanıyor olması ve kurban grubunun bu yöntemlerden hiç birinde diğer gruplara göre yüksek katılım sağlayamaması zorbalıkla baş etme programları geliştirilirken özellikle kurbanların sürece dahil edilmesi gerekliliğini gösterdiğini düşünebiliriz.

KAYNAKLAR

Acar, T.(2009). *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Psikolojik Belirtiler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akgün, S. (2005). Akran Zorbalığının Anne- baba Tutumları ve Anne- baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atalay,A.(2010). *Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş, Sosyoekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alikaşifoğlu, M., Ercan, O. (2007). Çocukluk Çağında Kabadayılık/Zorbalık Davranışları: Hekimler Açısından Anlamı. *Türk Pediatri Arşivi*. 42 Özel Sayı: 19-25.

Aslan, S. ve Aşıcı, H. (2011). Ergenlerde Okul Zorbalığının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 13-2.

Atik, G. (2011). Assessment of school bullying in Turkey: A critical review of self-report instruments. *Procedia Social and Behavioral sciences*. 15. 3232-3238.

Atik, G.,Özmen, O., Kemer, G.(2012). Zorbalık ve Boyun Eğme Davranışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 45(1).191-208.

Austin, S. ve Joseph, S. (1996). "Assessment Of Bully/Victim Problems in 8 to 11 years olds". *British Journal Of Education Psychology*. 67. 51.

Ayas, T. ve Pişkin, M. (2007). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formunun Geliştirilmesi (özet). *"PDR'de Yeni Paradigmalar"*. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirileri: 17-19 Ekim 2007. İzmir-Çeşme içinde s.162. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Babacan, S.S. (2003). Hastalıkta Ruh ve Beden Etkileşimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. cilt 11. no:2.

Baldry, A.C. ve Farrington, D.P. (1998). Parenting Influences on Bulling and Victimization. *Legal and Criminological Psychology*. 3 (2). 237-254.

Baldry, A.C. ve Farrington, D.P. (2000). Bullies and denquents: Personal characteristics and parental styles. *Journal of Community & Applied Social Psychology*.10.17-31.

Baldry, A.C. ve Farrington, D.P. (2004). Evaluation of an intervention program for the reduction of bullying and victimization in schools. *Aggressive Behavior*. 30. 1-15.

Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2011). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baymur, F. (1983). *Genel Psikoloji*. (11. Baskı). İstanbul: İnkilap yayınları.

Berger, K.S. (2007). Update on Bullying at School: Science Forgotten?. *Developmental Review*. 27, 90-126.

Berkowitz, H. (1990). Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Araştırma. N. Kesen, M. Feyzal, E. Deniz, N. Durmuşoğlu (Akt.). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2007: 177. 353-364.

Besag, V. (1995). Bulling and victims in schools. *Philadelphia Open University Press*.

Boulton, M. J., ve Flemington, I.(1996). The effects of a short video intervention on school pupils involvement in definitions of and attitudes toward bullying. *School Psychology International*. 17.331-345.

Campbell, M.A. (2005). Cyber Bullying: An old problem in a new guise?. *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 15. 68-76.

Cenkseven Önder, F. ve Yurtal, F. (2008). Zorba, Kurban ve Olumlu Özellikler Taşıyan Ergenlerin Aile Özelliklerinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 8 (3). 805-832.

Colorosso, B. (2003). The Bully, The Bullied and the bystander. *Harper Resource. Newyork*.

Copeland, W.E., Wolke, D., Angold, A., Costello, E.J.(2013). Adult Psychiatric Outcomes of Bullying an Being Bullied by Peers in Childhood and Adolescence. *JAMA Psychiatry*. 70(4). 419-425.

Cross, D., Hall, M., Hamilton, G., Pintabona, Y., ve Erceg, E. (2004). Australia: The Friendly school Project. In P.K. Smith, D. Pepler, K. Rigby (Eds.), *Bullying in schools: How successful can interventions be?*. Cambridge: Cambridge University Press.

Çınkır, Ş., Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. (34): 236-253.

DeRosier, M.E. ve Marcus, S.R. (2005). Building friendships and combating bullying: effectiveness of S.S. Grin at one-year follow- up. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 34.140-150.

Dölek, N. (2002). *İlk ve Ortaöğretim Okullarındaki Öğrenciler Arasında Zorbaca Davranışların İncelenmesi ve "Zorbalığı Önleme Tutumu Geliştirilmesi" Programının Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dubovsky, S.C. (1990). Understanding and Treating Depression in Anxious Patients. *Journal of Clinical Psychiatry*. 51/10. p. 3-8.

Eisenberg, S., ve Delenay, D.J. (1998). *Psikolojik Danışma Süreci*. N. Ören ve M. Takkaç (Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.

Elmacı, F. (2009). Çocukların Korunması ve Refahlarının Artırılmasında Okulun Rolü: İngiltere Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7 (1). s.69-84.

Furlang, M.J., Soliz, A.C., Simental, J.M., Greif, J.L. (2004). Bulling and Abuse On School Compuses. *Encyclopedia Of Applied Psychology 1*. 295-301.

Furniss, C. (2000). Bulling in schools: it's not a crime-is it?. *Education and The Law*. 12 (1). 9-29.

Gander, M., Gardinier, D.J. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Genç, G. ve Bilgin Aksu, M. (2010). Genel Lise Öğrencilerinin Zorba-Kurban Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 30, Sayı 2. 413-448.

Dake, J.A., Price, J.H. ve Telljohann, J.K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of Scholl Health*, 73(5), 173-181. [Aktaran Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6 (2). s. 511-537].

Gökler, R.(2007). *İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Griffin, S.R. ve Gross, M.A. (2004). Childhood bulling: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9. 379-400.

Gültekin, Z. ve Sayıl, M. (2005). Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*. 8 (15). 47-61.

Güney, M. (1998). Ergenlik Dönemi Depresyonları. *Psikiyatri Dünyası*. 2. 41-44.

Güngör, A. (1989). *Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hatipoğlu, T.Z. (1996). *Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Algılanan Anne Davranışları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Hisli, N. (1998). Beck Depresyon Envanterinin Geçerliği Üzerine Bir Çalışma. *Psikoloji Dergisi*. 6 (22). 118-126.
- Işık, E., Işık, U., Taner, E. (2008). Güncel Klinik Psikiyatri. s. 274-285. Ankara.
- Işık, H. (2009). Okul Güvenliğinin Boyutlarına İlişkin Kavramsal Bir Analiz. *İlk Öğretmen Dergisi*. s.26-31.
- Jovoven, J., Graham, S. ve Schuster, M.A. (2003). Bullying Among Young Adolescents: The Strong, The Weak and Troubled. *Pediatrics*. 112 (6). 1231-1237.
- Karahan, T.F., Sardoğan, M.E. (2004). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Karasar, N.(1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*.(24. Baskı).s. 81-82. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kapçı, E.G.(2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 37(1).1-13.
- Kashani, J.H., Catson, G.A., Beck, N. (1987). Deression, Depressive Semptoms and Depressive Mood Among a Comulity Sample of Adolescents. *AMJ Psychiatry*. 144: 931-934.
- Kısaç, İ. (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeyleri*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaufman, J., Yang, B., Douglas-Palumberi H, Grasso, D., Lipschits, D., Houshyar, S., Krystal, J., Gelernter, J. (2006). Brain-derived Neurotrophic Factor-5-HTTLPR Gene Interactions and Environmental Modifiers of Depression in Children. *Biol Psychiatry*, 59: 673-680
- Köknel, Ö. (1999). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. (15. Basım). İstanbul: Altın Kitap Yayınevi.
- Kuzgun, Y. (1983). Benlik ve İdeal Benlik Kavramalarının Tercih Edilen Meslek Kavramı ile İlişkisi. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 16 (1). 1-10.
- Li, G. (2006). Cyber bullying in School: A research of gender differences. *School Psychology International*. 27. 157-170.
- Meller, A. (1997). Bulling in Scottish Secondary Schools. *SCRE Spotlights From The Scottish Council For Researce In Education* 23.
- Morgan, C.T. (1990). *Psikolojiye Giriş*. H. Arıcı, O. Aydın ve R. Bayraktar (Çev.). Sibel Karakaş (Ed.). Ankara.

Mynard, H. ve Joseph, S. (1997). Bully-victim Problems and Their Association with Eysenck's Personality Dimensions in 8 to 13 Years-old. *British Journal of Educational Psychology*. 67. 51-59.

Mynard, H. ve Joseph, S. (2000). Development of the Multidimensional Peervictimization Scale. *Agressive Behavior*. 26. 169-178.

Olweus, D. (1993). *Bullying at School*. What We and What We Can Do. Oxford. UK: Blackwell.

Olweus, D. (1995). *Bulling at School*. Oxford: Blackwell Company.

Olweus, D. (1999). Sweden. In P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalona&P. Slee (Eds.). The nature of school bullying. *A Cross National Perspective*. London and Newyork, 7-27.

Özen, D.Ş. (2006). Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Olası Yordayıcıları ve Cinsiyet ile Yaşa Bağlı Değişimi. *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu Bildiri Özetleri*. s.33. İstanbul: Dumat Ofset.

Özenli, Y., Yoldaşcan, E., Topal, K., Özçürümez, G. (2009). Türkiye'de Bir Eğitim Fakültesinde Somatizasyon Bozukluğu Yaygınlığı ve İlişkili Risk Etkenlerinin Araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 10. 131-136.

Özgüven, İ.E. (1994). *Psikolojik Testler*. s.321-323. Ankara.

Öztürk, M. O. (1994). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. (5. Basım). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Pekel, N. (2004). *Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Pekel-Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*.20(56).77-92.

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2 (2). 531-562.

Pişkin, M. (2010). Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Education and Science*.25(156).175-189.

Pişkin, M. ve Ayaş, T. (2005). Zorba ve Kurban Lise Öğrencilerinin Utangaçlık, İçedönüklük, Dışadönüklük ve Özsaygı Değişkenleri Bakımından İncelenmesi. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirisi*. 21-23.Eylül.2005. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi. İstanbul.

Rigby, K. (1997). *Bullying In Schools*. What to do about it? Melbourne: Acer.

Roland, E. ve Idsoe, T. (2001). Aggression and Bulling. *Agressive Behavior*. 27 (6), 446-462.

Sabuncuoğlu, O., Ekinci, Ö., Babadır, T., Akyuva, Y., Altınöz, E., Berkem, M. (2006). Ergen Öğrenciler Arasında Akran Örselenmesi ve Depresyon Belirtileriyle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri*. 9: 27-35.

Saluja, G., Iachan, R., Scheidt, P.C. Overpeck, M.D., Sun, W. Giedd, J.N. (2004). Prevalance of and Risk Factors For Depressive Symptoms Among Young Adolescent. *Arch Pediatr Adolesc Med*. 158: 760-765.

Schwartz, D. (2000). Subtypes of Victims and Aggressors in Children's Peer Groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 28 (2): 181-192.

Seals, D., Young, J. (2003). Bullying and Victimization: Prevalence and Relationship to Gender, Grade Level, Ethnicity, Self-Esteem and Depression. *Adolescence*. 38 (152). 735-746.

Sharp, S. ve Smith, K.P. (1994). *Understanding Bulling*. Sharp, S. ve Smith, K.P. (Eds.). Tadding bulling in your school. 1-6. Newyork: Routhledge.

Slee, P.T. ve Rigby, K. (1992). The Relationship of Eyesenck's ? Personality Factors and Self-esteem to Bully-victim Behavior in Australian Schoolboys. *Tournal of Personality and Individual Differences*. 14 (2).

Smith, D.C., Adelman, H.S., Nelson. P., Taylor. L. (1998). Anger, Perceived Control and School Behavior Among Students with Learning Problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 29. 517-522.

Smith, P.K. ve Brain, P. (2000). Bullying in School: Lesson From Two Decades of Research. *Aggressive Behaivour*. 26 (1). 1-9.

Smith, P.K. ve Ananiadou, K. (2003). The Nature of School Bullying and Effectiveness of School-Based Inventions. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*. 5 (2), 185-209.

Smokowski, P.R. ve Kopasz, K.H. (2005). Bullyig in School:An Owerviev of Types, Effects, Family Characteristics and Intervention Strategies. *Children&School*. 27 (2). 101-110.

Solberg, M. E. ve Olweus, D. (2003). "Prevalance Estimation of School Bullying with the Olweus Bully Victim Guestionnaire. *Agressive Behavior*. 29 (3). 239-268.

Stein, J., Dukes, L., Warren, I.J. (2007). Adolescent Male Bullies, Victims and Bully-Victims: A Comparison of Psychosocial and Behavioral Characteristics [Elektronik versiyon]. *Tournal of Pediatric Psychology*. 32. 273-282.

Sullivan, K. (2000). The Anti-Bulling Handbook. *Oxford University Press*. Newyork.

Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G. (2004). *Bulling In Secondary School*. Paul Chapman Publishing. London.

Şahin, N. ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory-BSI): Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31 (9), 44-56.

Şahin, N., Durak Batıgün, A. ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri : KSE ergenler için kullanımının geçerlik güvenilirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (2), 125-135.

Tıprıdamaz Sipahi, H. (2008). *İzmir İli Bornova İlçesi İlçesinde İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı, Etkileyen Faktörler ve Eşlik Eden Faktörler*. Doktor Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi. Halk Sağlığı Anabilim Dalı.

Uludağlı-Pekel, N. ve Uçanok, Z.(2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık Ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*.20(56).77-92.

Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2006). "Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri". 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu Bildiri Özetleri. s.28. İstanbul: Duman Ofset.

Ural, B. ve Özteke, N. (2007). *Okulda Zorbalık*. s.16. Ankara: Kök Yayıncılık.

Öztürk, G. (2001). *Okul Yönetiminde Rehberlik Anlayışı*. İstanbul: Milli Eğitim Müdürlüğü.

Utkulu, C., Tanrikulu, L., Demirel, H.İ., Kuzucu, M. (2007). Şiddet İçermeyen Eğitim. *MEB Yaygın Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü Araştırma Raporu*. Ankara: MEB Yayınevi.

Uyanık Balat, G. (2003). Erken Çocuklukta Benlik Saygısının Gelişimi ve Önemi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. M. Sevinç (Haz.). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Yaman, E., Eroğlu, Y., Peker, A. (2011). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. 1. Baskı. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ybarra, M. ve Mitchell, L. (2004). Linkages Between Depressive Symptomatology and Internet Harrasment? Among Young Regular Internet Users. *Cyber Psychology&Behavior*. 7 (2). 247-257.

Yıldırım, S.(2001). *The Relationships of Bullying, Family Environment and Popularity*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

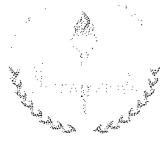
Yavuzer, H. (2003). *Okul Çağı Çocuğu*. (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2006). *Çocuk ve Suç*. (2. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Gençleri Anlamak*. (2. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

EKLER

EK 1: İZİN ONAYI

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411/20/80875
Konu: Anket (Zeynep ÇAĞIRGAN)

07/01/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a)Haliç Üniversitesinin 02.12.2013 tarih ve 450 sayılı yazısı
b)MEB. Yen. ve Eğt. Tek. Gn Md. 07.03.2013 tarih ve 316 sayılı 2012/13 nolu genelgesi
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 02.01.2014 tarihli tutanağı.

Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Zeynep ÇAĞIRGAN'nın "**Ergenlerde Akran Zorbalığı ve Siber Zorbalık ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi**" konulu tezine dair anket çalışmasını ekli listede bulunan ilimiz okullarında; kişisel bilgi formu, akran zorbalığı belirleme ölçeği, zorbalıkla başetme ölçeği sanal zorbalık kurban ölçeğini uygulama isteği hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Zeynep ÇAĞIRGAN'nın söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, veri toplama araçlarının eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Muammer YILDIZ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
07/01/2014

Harun KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden fa0b-159b-3f7c-8649-d989 koda ile yapılabilir.

İl Millî Eğitim Müdürlüğü D: Blok Bab-1 Ali Cad. No.13 Çağaloğlu
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A.BALTA VHKİ
Tel: 0212 455 04 00-239

EK 2: AKRAN ZORBALARINI/KURBANLARINI BELİRLEME ÖLÇEĞİ

A.Z.B.Ö.

	Hiçbir zaman	Bir kere	Birden fazla	Hiçbir zaman	Bir kere	Birden fazla	
1.a. Beni çeşitli vurucu ve kırıcı aletlerle tehdit ederler.	0	1	2	2 1.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
2.a. Beni o kadar korkuturlar ki onlardan uzak dururum.	0	1	2	2 2.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
3.a. Bana çirkin saldırılarda bulunurlar.	0	1	2	2 3.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
4.a. Okula giderken ya da okuldan dönerken beni rahatsız ederler.	0	1	2	2 4.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
5.a. Üstümü başımı kirletirler.	0	1	2	2 5.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
6.a. Grup halinde üstüme gelip beni rahatsız ederler.	0	1	2	2 6.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
7.a. Bana yumruk atarlar.	0	1	2	2 7.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
8.a. Gördüğümle alay ederler.	0	1	2	2 8.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
9.a. Herhangi bir neden dolayı benimle alay ederler.	0	1	2	2 9.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
10.a. Bana "gerzek" ya da "salak" benzeri sözler söylerler.	0	1	2	2 10.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
11.a. Komuşna biçimimle alay ederler.	0	1	2	2 11.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
12.a. Beni tekmeleler.	0	1	2	2 12.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
13.a. Canımı acıtlarlar.	0	1	2	2 13.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
14.a. Beni döverler.	0	1	2	2 14.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
15.a. Bana küfredeler.	0	1	2	2 15.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
16.a. Canımı acıtlarlar.	0	1	2	2 16.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
17.a. Çelme takip beni düştürmeye çalışırlar.	0	1	2	2 17.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
18.a. Bana tükütler.	0	1	2	2 18.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
19.a. Arkadaşlarınıla atamı boznuaya çalışırlar.	0	1	2	2 19.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
20.a. Arkadaşlarını bana karşı kıskırtmaya çalışırlar.	0	1	2	2 20.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
21.a. başkalarının benimle konuşmasına engel olurlar.	0	1	2	2 21.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
22.a. Hakkımda yalan söylerler.	0	1	2	2 22.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
23.a. İznim olmadan bana ait eşyaları alırlar.	0	1	2	2 23.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
24.a. Bana ait eşyalara bilerek zarar verirler.	0	1	2	2 24.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
25.a. Bana ait eşyaları çalarlar.	0	1	2	2 25.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
26.a. Bana ait bir şeyi bozuk kırmaya çalışırlar.	0	1	2	2 26.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2
27.a. Paramı çalarlar.	0	1	2	2 27.b. Pekî sen bu davranış ne kadar yapıyorsun?	0	1	2

EK 3: KISA SEMPTOM ENVANTERİ

K.S.E.

Aşağıda zaman zaman herkeste olabilecek yakınma ve sorunların bir listesi vardır. Lütfen her birini dikkatlice okuyunuz. Sonra bu durumun bugün de dahil olmak üzere son bir ay içinde sizi ne ölçüde huzursuz ve tedirgin ettiğini gözünüze alarak aşağıda belirtilen tanımlamalarda uygun olanın karşısındaki boşluğu işaretleyiniz.

ÖRNEK:

Aşağıda belirtilen sorundan ne ölçüde rahatsız olmaktadır?

Örnek: Baygınlık , baş dönmesi: 3

0- HIÇ

1- ÇOK AZ

2- ORTA DERECEDE

3- OLDUKÇA FAZLA

4- İLERİ DERECEDE

	hiç	çok az	orta derecede	oldukça fazla	ileri derecede
1 İçinizdeki sınırlılık ve titreme hali	0	1	2	3	4
2 Baygınlık , baş dönmesi	0	1	2	3	4
3 Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	0	1	2	3	4
4 Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	0	1	2	3	4
5 Olayları hatırlamada güçlük	0	1	2	3	4
6 Çok kolayca kızıp öfkelenme	0	1	2	3	4
7 Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	0	1	2	3	4
8 Meydanlık(açık) yerlerden korkma duygusu.	0	1	2	3	4
9 Yaşamınıza son verme düşüncesi.	0	1	2	3	4
10 İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi.	0	1	2	3	4
11 İştahta bozukluklar.	0	1	2	3	4
12 Hiçbir nedeni olmayan ani korkular.	0	1	2	3	4
13 Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları.	0	1	2	3	4
14 Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme.	0	1	2	3	4
15 İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetme.	0	1	2	3	4
16 Yalnızlık hissetme.	0	1	2	3	4
17 Hüzünlü, kederli hissetme.	0	1	2	3	4
18 Hiçbir şeye ilgi duymamak.	0	1	2	3	4
19 Kendini ağlamaklı hissetme.	0	1	2	3	4
20 Kolayca incinebilme , kırılma.	0	1	2	3	4
21 İnsanların sizi sevmediğini, size kötü davrandığına inanma.	0	1	2	3	4
22 Kendini diğer insanlardan daha aşağı görmek.	0	1	2	3	4
23 Mide bozukluğu, bulantı.	0	1	2	3	4
24 Diğer insanların sizi gözlediği ya da halkınızda konuştuğu duygusu.	0	1	2	3	4
25 Uykuya dalmada güçlük.	0	1	2	3	4
26 Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etmek.	0	1	2	3	4
27 Karar vermede güçlükler.	0	1	2	3	4
28 Otobüs,tren, metro gibi umumî vasıtalarla seyahatlerden korkma.	0	1	2	3	4
29 Nefes darlığı , nefessiz kalma.	0	1	2	3	4
30 Sıcak,soğuk basmaları.	0	1	2	3	4
31 Sizi korkuttuğu için bazı eşya yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak.	0	1	2	3	4
32 Kafanızın bomboş kalması.	0	1	2	3	4
33 Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar,karıncalanmalar.	0	1	2	3	4
34 Hatalarınız için cezalandırılmamız gerektiği düşüncesi.	0	1	2	3	4
35 Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları.	0	1	2	3	4
36 Dikkati bir şey üzerine toplamada güçlük.	0	1	2	3	4
37 Bedenin bazı bölgelerinde ,zayıflık, güçsüzlük hissi.	0	1	2	3	4
38 Kendini gergin ve tedirgin hissetme.	0	1	2	3	4
39 Birini dövme, ona zarar verme yaralama isteği.	0	1	2	3	4
40 Birşeyleri kırma ,dökme isteği.	0	1	2	3	4
41 Diğer insanların yanında iken yanlış bir şey yapmamaya çalışmak.	0	1	2	3	4
42 Kalabalıklardan rahatsızlık duymak.	0	1	2	3	4
43 Başka insanlara hiç yakınlık duymamak.	0	1	2	3	4
44 Dehşet ve panik nöbetleri.	0	1	2	3	4
45 Sık sık tartışmaya girmek.	0	1	2	3	4
46 Yalnız kaldığında sınırlılık hissetme.	0	1	2	3	4
47 Başarılarınıza rağmen diğer insanlardan yeterince takdir görmemek.	0	1	2	3	4
48 Kendini yerinde duramayacak kadar tedirginlik hissetmek.	0	1	2	3	4
49 Kendini değersiz görme duygusu.	0	1	2	3	4
50 Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu.	0	1	2	3	4
51 Suçluluk duyguları.	0	1	2	3	4
52 Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri.	0	1	2	3	4

EK 4: ZORBALIKLA BAŞ ETME ÖLÇEĞİ

Z.B.Ö.

	kesinlikle katılmıyorum	katılmıyorum	katılıyorum	katılmıyorum	kesinlikle katılmıyorum
1 Bana zorbaca davrananlar olursa bunu arkadaşlarıma söyler yardım isterim.	0	1	2	3	3
2 Bana zorbaca davrananlar olursa bunu büyüklerime söyler yardım isterim.	0	1	2	3	3
3 Başka çocukların zorbaca davranışlarına karşı yapabilecek bir şey yoktur.	0	1	2	3	3
4 Başkalarına kötü davranan çocuklara engel olmak isterim ama cesaret edemem.	0	1	2	3	3
5 Bir öğrencinin bir başkasına zorbaca davrandığını görürsem durdurmak için uğraşırım.	0	1	2	3	3
6 Birileri bana zorbaca davrandığında ne yapabileceğimi bilemiyorum.	0	1	2	3	3
7 Büyükler zorbalığı durdurmak için uğraşmalıdır.	0	1	2	3	3
8 Çocuklar hiçbir zaman arkadaşlarını öğretmenlerine şikayet etmemelidir.	0	1	2	3	3
9 Eğer kötü davranışları öğretmene şikayet ederseniz size daha da kötü davranırlar.	0	1	2	3	3
10 Herkes birbirini umursarsa, zorbaca davranışlar durdurulabilir.	0	1	2	3	3
11 Herkes kendi kendini korumayı bilmelidir.	0	1	2	3	3
12 Kendine kötü davranıldığını öğretmene şikayet eden çocuk ispiyoncudur.	0	1	2	3	3
13 Kendini savunamayan bir kişiye yardım etmek iyi bir şeydir.	0	1	2	3	3
14 Kendini savunamayan çocuklara destek olmak iyi bir şeydir.	0	1	2	3	3
15 Öğretmenler ve öğrenciler zorbaca davranışları durdurmak için işbirliği yapmalıdır.	0	1	2	3	3
16 Zorbaca davranan çocuklar engellenmelidir.	0	1	2	3	3
17 Zorbaca davranan çocuklara karşısam bana da zarar verirler diye korkuyorum.	0	1	2	3	3
18 Zorbaca davranan kişiler karşısında kendimi güçsüz hissediyorum.	0	1	2	3	3
19 Zorbaca davranışa şahit olanlar el ele vererek bu davranışı engelleyebilirler.	0	1	2	3	3
20 Zorbaca davranışları bir büyüğe anlatmak işleri daha da kötüye götürür.	0	1	2	3	3
21 Zorbaca davranışları diğer çocuklar eğer birlik olurlarsa engelleyebiliriz.	0	1	2	3	3
22 Zorbaca davranışları durdurmak diğer çocukların değil büyüklerin işidir.	0	1	2	3	3
23 Zorbaca davranışları gördüğünde hiç karışmamak en iyisidir.	0	1	2	3	3
24 Zorbaca davranan kişilerden uzak durmak en iyisidir.	0	1	2	3	3

EK 5: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda bir araştırma da kullanılmak üzere size yöneltilen sorular bulunmaktadır. Kimlik bilgileriniz hiçbir şekilde kullanılmayacaktır. Lütfen adınızı ve soyadınızı yazmayınız. Aşağıdaki sorularda doğru ya da yanlış cevap bulunmamaktadır. İhtenlikle cevaplayınız.

Araştırmama katıldığınız için teşekkür ederim.

Psikolojik danışman
Zeynep ÇAĞIRGAN

1. Yaşınız:.....

2. Sınıfınız:.....

3. Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2) Erkek

4. Kardeş sayınız:

(1) Tek çocuk (2) İki

(3) Üç (4) Dört ve üzeri

5. Annenizin Eğitim Durumu:

(1) Okuryazar değil

(2) Okuryazar

(3) İlkokul

(4) Ortaokul

(5) Lise

(6) Lisans

(7) Yüksek Lisans ve üzeri

6. Babanızın Eğitim Durumu:

(1) Okuryazar değil

(2) Okuryazar

(3) İlkokul

(4) Ortaokul

(5) Lise

(6) Lisans

(7) Yüksek Lisans ve üzeri

7. Okuldaki başarı durumunuz nedir?

(1) Çok iyi

(2) İyi

(3) Orta

(4) Kötü

8. Kendini okulda ne kadar güvende hissediyorsun?

(1) Çok

(2) Orta düzey

(3) Çok az

(4) Hiç

(5) Bilmiyorum

9. Daha önce hiç psikiyatrik destek aldınız mı?

(1) Evet (2) Hayır

10. Bir sorunuz olduğunda ailenizden (anne, baba, kardeş)

ne kadar destek gördünüz?

Çok Orta düzey Çok az Hiç

() () () ()

11. Arkadaşlarınızdan ne kadar destek gördünüz?

Çok Orta düzey Çok az Hiç

() () () ()

Araştırmaya gönüllü olarak katıldım.

Evet Hayır

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Bolu'da doğdu. İlköğretim ve ortaöğretimi Çanakkale'de tamamladıktan sonra 2005 yılında İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nde lisans eğitimine başladı.

Prof. Dr. Haluk YAVUZER'den "Çocuk Psikoloji", Prof. Dr. Ayla SÜER CERİD'den " Fizyoloji", Prof. Dr. Mahmut Reha BAYAR'dan Psikiyatri, Doc. Dr. Esra İŞMEN GAZİOĞLU'ndan "Çocuk Suçluluğu" derslerini aldı. Üniversite eğitimi yıllarında Uzm. Psik. Dan. Refika ÖZKAN YAZGAÇ'ın koordinatörlüğünü yaptığı "Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı" ve "Toplum Gönüllüleri Vakfı" işbirliği ile oluşturulan "Kuşaklar Köprüsü Projesi" kapsamında Acıbadem Huzurevlerinde gönüllü psikolojik danışman olarak çalıştı. Zihinsel Engellilere Destek Derneği'nin yürüttüğü Küçük Adımlar Projesi'nde "Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı Eğitmeni" olarak görev yaptı. İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsüne bağlı 'Çocuklar Evinde' gönüllü psikolojik danışman olarak çalıştı. Wisc-r Çocuklar İçin Zeka Ölçeği Eğitimi aldı. Lisans öğrenciliği sırasında gönüllü projelerde aktif olarak görev aldığı için Dekan Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN'dan teşekkür belgesi aldı.

2009 yılında mezun olduğu Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü'nde öğrenci olduğu 2006 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İşletme Bölümü Lisans eğitimine başladı ve 2011 yılında mezun oldu.

2009-2011 yılları arasında Kara Kuvvetleri Komutanlığı Rehberlik Danışma Merkezi Subayı olarak çalıştı. Subay olarak çalıştığı yıllarda, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsünde Prof. Dr. Nesli Hisli ŞAHİN'den "Stres Yönetimi" ve Sahra Sıhhiye Okulu'nda "Sahra Sıhhiye" eğitimi aldı.

2011 yılında Milli Eğitim Bakanlığında Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman olarak çalışmaya başladı. 2012 yılında Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. MEB'de Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman olarak görevini sürdürmektedir.